

Fejezetek a finn–magyar lexikográfia történetéből

A finn a jelenkori Európa nyelveinek rangsorában a beszélők száma alapján a 22. helyet foglalja el, 5,3 millió fővel. Ha összevetjük a hasonló nagyságú nyelvekkel, első pillantásra is szembeszökő a szótárirodalom különbsége: a magyar nyelvre vonatkozó dán, norvég, litván vagy katalán szótár alig-alig van forgalomban, de még a 10 milliós portugál, svéd, belorusz nyelv szótárainak száma is eltörpül a finn–magyar, magyar–finn szótárak száma mellett. Ennek oka elsődlegesen természetesen a finnugor nyelvrokonság eszméjében keresendő. A legjelentősebb magyar és finn egyetemek anyanyelvi szakjain sok-sok évtizede kötelező (vagy legalábbis választható) a másik nagy rokon nép nyelvének tanulása, s anyanyelvi lektor is működik ezekben az intézményekben. Az 1860-as években már elkezdődött a rendszeres finnnyelv-oktatás a budapesti egyetemen az első idegen nyelvek egyikeként, majd a magyarnyelv-oktatás Helsinkiben. Ennek tükrében érthető, hogy az első szótár és az első nyelvkönyvek már akkortájt megjelentek, s mára már mintegy 30 nyelvkönyv és tucatnyi (kétnyelvű, frazeológiai és vonzat-) szótár készült el.¹ A magyarok finn nyelvtanulását először a

¹ Magyar nyelv finneknek: SZINNYEI JÓZSEF–ANTTI JALAVA: *Unkarin kielen oppikirja* 1880, SZINNYEI JÓZSEF–MATTI KIVEKÄS: *Unkarin kielen oppikirja* 1912, N. SEBESTYÉN IRÉN: *Unkarin kielen opas* 1931, LAKÓ GYÖRGY: *Unkarin lukemisto* 1937, ZONGOR ENDRE: *Unkarin kielen oppikirja* 1942, LAVOTHA ÖDÖN–VILJO TERVONEN: *Unkarin oppikirja* 1961, NYIRKOS ISTVÁN: *Unkarin lukemisto sanastoineen* 1965, SZABÓ LÁSZLÓ: *Käytännön unkaria* 1969, NYIRKOS ISTVÁN: *Nykyunkarin oppikirja* 1972, SZENTE IMRE: *Unkarin alkeet* 1975, MÁRK TAMÁS: *Tessék magyarul! 1–2.* 1978–1980, CSÚCS SÁNDOR: *Unkarin alkeet* 1982, KERESZTES LÁSZLÓ: *Jó napot!* 1983, GEREVICH ÉVA–CSEPREGI MÁRTA: *Unkaria suomalaisille* 1989 és *Lisää unkaria suomalaisille* 1990, VARGA JUDIT: *Gyere velem! Unkarin kielen jatko-oppikirja* 1995, KAJA MARKUS–VECSERNYÉS ILDIKÓ–IRENE WICHMANN: *Unkaria helposti 1.* 2001, *Unkaria helposti 2.* 2003 és *Unkaria helposti taskukoossa* 2005. Leíró nyelvtankönyvek: SZINNYEI JÓZSEF: *Unkarin kielioppi* 1912, KERESZTES LÁSZLÓ: *Unkarin kieli* 1974, CSEPREGI MÁRTA: *Unkarin kielioppi* 1991. Egyéb nyelvtanóanyagok: BÁTHORY ÁGNES–S. VARGA PÁL: *Fonetikai gyakorlatok finneknek — Unkarin kielen ääntämysharjoituksia* 1993, BÁTHORY ÁGNES: *Mi újság? Lexikai gyakorlatok gyűjteménye* 1996, TÖRÖK ILONA–LASSI MÄKINEN: *77 magyar ige 707 igekötős alakja finn megfelelőikkel* 1999. Finn nyelv magyaroknak: FÁBIÁN ISTVÁN: *Finn nyelvtan* 1859, HUNFALVY PÁL: *Finn olvasmányok* 1861, BUDENZ JÓZSEF: *Finn nyelvtan* 1880 (3. átdolgozott kiadása SZINNYEI JÓZSEFFEL, 1894), SZINNYEI JÓZSEF: *Finn olvasókönyv* 1895, PAPP ISTVÁN: *Finn olvasókönyv szójegyzékkel* 1959, *Finn nyelvtan* 1956, *Finn nyelvkönyv* 1957, *Finn kresztómátia* 1966, *A finn nyelv alapelemei* 1967, SZ. KISPÁL MAGDOLNA–NORONEN, MINNE–F. MÉSZÁROS HENRIETTA: *Finn nyelv* 1964, MÁRK TAMÁS: *Finn társalgási zsebkönyv* 1977, KARANKO-PAP, OUTI–VILKUNA, MARIA–KERESZTES LÁSZLÓ: *Finn nyelvkönyv* 1980, CSEPREGI MÁRTA: *A finn mint rokonyelv* 1985, KISS

nyelvtörténeti érdeklődés és a Kalevala iránti lelkesedés ösztönözte. Később sokszínűbbé váltak a nyelvtanulók indítékai, de még sokáig főként a finnugrisztikai tanulmányok részeként sajtóították el a finn nyelvet.

A magyarság körében ma is sok ember beszéli, tanulja rokonaink távolról sem könnyű nyelvét, s Finnországban is népszerűnek számít a magyar. S igaz ugyan, hogy a mai fiatalok határokon átívelő kommunikációja elsősorban az angolra épül, de sokan így is elsajátítják az őket hosszabb-rövidebb időre befogadó ország nyelvét. Nincs egyszerű dolguk, mert a nyelvrokonság ténye, sajnos, nem sokat segít a tanulásban (a tipológiai hasonlóság, a két nyelv agglutináló volta valamicskét igen). A finn purista szemléletű nyelv, a lexika a globalizáció mindent elsöpítő angol uralmáig lehetőleg mellőzte az idegen szavakat. A Finnországba érkezők dolgát sem könnyítik meg ezáltal, a turista érkezési helye a *lento-kenttä* 'repülőtér' vagy a *rautatieasema* 'vasútállomás', Helsinkiben közlekedhet *rautovaunu*-val 'villamos', más városokba *pikajuna* 'gyorsvonat' repíti, amivel a *keskusta*-ba 'centrum' érkezik. Ha éhes, a *ravintola* 'étterem' várja, ahol éhét *poronkärjistys*-sel 'rénszarvaspörkölt', szomját pedig *olut*-tal 'sör' csillapíthatja. Mivel a magyar és a finn nyelv rokonsága távoli, kb. olyan fokú, mint a portugál és a norvég vagy a görög és a svéd közötti viszony, ezért érthető, ha az ún. alapszókinccs (a két nyelv közös, ősi lexikája, mely kb. 250–300 szótőre tehető) sem sokat segít a nyelvtanulásban. Dicséretes, ha megtanuljuk a *kala* 'hal', *käsi* 'kéz', *vesi* 'víz', *neljä* 'négy', *elä*- 'él' szavakat, de ezekkel a kommunikációt vajmi kevéssé tudjuk előrelendíteni.

A finn–magyar szótárakat magyar nyelvészek készítették, s noha ezekben finnek lektorként és segítőként szerepelnek ugyan, de furcsamód finn szótárkészítő nem található az alább elemezendő szótárak létrehozói között. Annak ellenére, hogy jeles nyelvészek készítették a szótárakat, a mai napig problémát jelent az egyetemi nyelvoktatásban a szótárak használata. A finn, hasonlóan a magyarhoz, sok névszói esetet ismer (tizenötöt), a jól felszerelt szótárakban, nyelvkönyvek szójegyzékében a tótani nehézségek miatt általában a genitivusi, illetve az egyes és többes partitivusi alakokat szokták megadni, a finn diákszótarban (NURMI 1999) még az illativus is szerepel. Habár ezek képzési szabályait a nyelvtanok jól körülírják, néha mégis könnyebb lexémaként megjegyezni a bonyolult formákat. Az igealakok közül a presens egyes szám első személyű és az imperfektum egyes szám harmadik személyű alakja mellett a participium perfektum és esetleg a passivum alakja szerepel a címszavak után. Külön prob-

ANTAL: *Finn 1. évf. magyar szakosoknak* 1986, KARANKO, OUTI–KERESZTES LÁSZLÓ–KNIIVILÄ, IRMELI: *Finn nyelvkönyv 1.* 1985, 1996 és *Finn nyelvkönyv 2.* 1990, DAVIES, HELENA–KOVÁCS OTTÍLIA: *Kezdők finn nyelvkönyve* 1999, RÉVAY VALÉRIA (szerk.)–BOGÁR EDIT–ANJA HAAPARANTA–NOVOTNY JÚLIA: *Finn nyelv magyar szakosoknak* (elektronikus kiadás) 2006, SÁNDOR ANDREA: *Finn társalgási zsebkönyv* 2010, MATICSÁK SÁNDOR–ANNA TARVAINEN: *Finn nyelv* 2000 (4., átdolgozott kiadás 2010).

lémát okoz a fokváltakozás. A zöngétlen zárhangok a tő utolsó szótagjában, illetve szótaghatáron záruló szótagban megváltoznak. A változás lehet mennyiségi (pl. *kukka* 'virág' : *kukan* [gen.]), minőségi (*sata* 'száz' : *sadan*) és asszimilatív (*ranta* 'part' : *rannan*). Ezt, a nyelvtanulók életét sokszor megkeserítő jelenséget — a szövegben előforduló alakokat eleinte nem tudják visszavezetni a címszóra — a szótárak különféle képpen jelölik (ha jelölik egyáltalán), erről az egyes művek bemutatása során szólunk részletesebben.

Az alábbiakban a következő kétnyelvű és tematikus szótárakat, szójegyzékeket mutatjuk be: **1.** SZINNYEI JÓZSEF: *Finn–magyar szótár*. A Magyar Tudományos Akadémia kiadása, Knoll K. Akadémiai könyvkereskedése, Budapest, 1884; **2.** WEÖRES GYULA: *Unkarilais–suomalainen taskusanakirja. Magyar–finn zseb-szótár*. Otava, Helsinki, 1934; **3.** PAPP ISTVÁN: *Finn–magyar szótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962, 1970, 1978, 1993, 2003; **4.** NYÍRKOS ISTVÁN: *Unkarilais–suomalainen sanakirja*. Helsingin Liikekirjapaino Oy, Helsinki, 1969; **5.** NYÍRKOS ISTVÁN: *Suomi–unkari–suomi taskusanakirja*. Werner–Söderström Oy, Helsinki, 1976, 1995; *Uusi suomi–unkari–suomi taskusanakirja*. WS Bookwell Oy, Helsinki, 1996, 2000, 2004, 2006, 2009; **6.** PAPP ISTVÁN–JAKAB LÁSZLÓ: *Magyar–finn szótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985; **7.** SZABÓ T. ÁDÁM: *Kis magyar–finn szótár*. Unkarilaisen kirjallisuuden keskus — Magyar Irodalmi Központ, Pori, 1986; **8.** PUSZTAY JÁNOS: *Finn–magyar szójegyzék az EU Magyarországról írt véleményéhez*. Szombathely, 1998; **9.** JAKAB LÁSZLÓ: *Finn–magyar diákszótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007; **10.** VARGA JUDIT–SAARINEN, SIRKKA: *Vei-kö kissa kielen? Finn–magyar frazeológiai szótár*. Piliscsaba, 2000; **11.** GHENO, DANILÓ–ZAICZ GÁBOR: *Verba manent. Suomi–unkari–italia fraseologia*. Jyväskylä, 2001; **12.** POMOZI PÉTER–MARKUS, KAIJA: *Rektiosanakirja suomi–unkari–suomi*. Helsinki, 2004. (Áttekintésünk kritériuma az „önálló szótár” volt, ezért írásunkban nem szólunk az egyes nyelvkönyvek szójegyzékeiről, még akkor sem, ha ezek terjedelmes anyagok, például PAPP ISTVÁN Finn olvasókönyv szójegyzékkel című munkájának szólistája 130 oldalt tesz ki.)

1. A két nyelvet érintő első munka SZINNYEI JÓZSEF Finn–magyar szótára volt, amely 1884-ben jelent meg. SZINNYEI híres tanára, BUDENZ JÓZSEF már az 1860-as évek végén elkezdett egy finn–magyar–német szótárt szerkeszteni, de csak az A, E és H betűkkel készült el. Helyette összeállította a Finn nyelvtan (olvasmányokkal és szótárral) című művét (1880). Ennek a szótárrésze azért fontos, mert SZINNYEI szótárának mintájául szolgál, illetve rövideje ellenére (50 lap) érdekes megoldásokat tartalmaz. Feltétlenül dicsérendő SZINNYEI korpuszalapú szemlélete: az olvasmányokban szereplő korabeli finn irodalmi elbeszéléseket, illetve a mondattani részben található példamondatokat szótárazza. Példái ebből adódóan érthetőek, használhatóak — akár még ma is.

A jeles finnugrista SZINNYEI saját szótárának dicséretesen részletes előszavában leszögezi, hogy nyelvészek számára készítette a kb. 15000 címszavas

opuszt. Célja „oly szótárt adni a magyar finnisták kezébe, melynek segítségével olvashatják a finn népköltészet összes termékeit, továbbá az újabkori szépirodalom, történelmi és nyelvtudományi irodalom körébe tartozó műveket, valamint a hírlapokat. Egyébre alig ha lesz szükség.” A célkitűzésben nem szerepel a beszélt nyelv, hiszen a Finnország és Magyarország közti mozgás akkoriban még nem volt számottevő. Szakszavak sem fordulnak elő a szótárban, igaz, még csak az idő tájt volt kialakulóban például a finn tudományos szókincs. Viszont a későbbiekhez képest erőteljesen szerepel benne a népköltészet, különösen a Kalevala szóanyaga. Sok olyan kifejezés is bekerült, amely nem vált a finn köznyelv részévé, pl. *haahitta*- ’valamit zúgással előhozni’. Emiatt ez a szótár ma is jól használható mindazoknak, akik a Kalevalát eredetiben akarják olvasni, illetve akik a számos kalevalai adaptáció valamelyikének — legyen az Eino Leino költészete vagy akár a finn Värttinä és Loituma népzenei együttesek szövegei — szeretnének utánanézni.

SZINNYEI szótárának fő forrása a Kalevala-szerkesztő ELIAS LÖNNROT finn–svéd szótára (1874–1880) volt, ezen kívül latin és német szótárakat, népköltészeti szójegyzékeket, népmeséket, közmondás- és szólásgyűjteményeket, valamint verseket is használt, illetve feldolgozta Aleksis Kivi műveit is. Szinnyei egy évig tartózkodott Finnországban, így saját gyűjtést is végzett, de ahol tudott, ott meglevő szótárakra és más forrásokra támaszkodott (a népköltészeti forrásokat meg is jelölte a szócikkekben).

A szavak válogatása során SZINNYEI igyekezett az ingadozó alakok közül „az irodalmi nyelvben általánosabbakat felvenni” (pl. *kaunii*- és nem *kaunihi*- ’szép’). Mivel a szótár anyagának a java még a finn nyelvújítás és a standardizáció előtt keletkezett, nem is beszélve a népköltészetéről, ezért viszonylag sok nem köznyelvi alakot is találunk benne, különösen a keleti nyelvjárásokból: *askaroitse* (köznyelvi *askaroi* ’foglalataskodik’), *evelä* (kny. *ovela* ’ravasz’).

LÖNNROT finn–svéd szótára a finn szótárirodalom alapműve, 200 000 szócikkével dokumentálja a régi finn nyelvet, különösen a népköltészetet. A gyengéje az, hogy nyelvújítóként LÖNNROT nemcsak a használatban levő szavakat szótárazta, hanem saját alkotásait is: a szavak összes elképzelhető képzős alakját is megalkotta, akkor is, ha ilyen nem volt használatban. BUDENZ észrevette, hogy így sok — már-már nevetséges — szó is keletkezett, pl. *aasistua* ’számárszerűvé válni’ (HAKULINEN 1967: 103), így tanítványa, SZINNYEI nem esett abba a hibába, hogy az ilyen alakokat tömegesen átvegye LÖNNROTTól. De mégis bekerültek olyan „lönnroti” képzett szavak, mint *sikamastu*-/*sikastu*- ’disznóformává lenni’, *siistikkää*, *-ikäs* ’finom’ és *siistittömä*, *-itön* ’tisztázatlan’. A képzőkkel SZINNYEI részletesen foglalkozik az előszavában. Három oldalon keresztül sorolja fel az „efféle képzéseket, melyeket minden nehézség nélkül megérthetünk, ha az alapszó értelmét és a képző funkcióját ismerjük”. BUDENZ nyelvtana alapján próbálja megadni a képzők jelentéseit és magyar megfelelőjüket is.

SZINNYEINél már világosan látszik a finn–magyar szótárak később is fontos problémája: melyek a lexikalizálódott képzős alakok (pl. *elä/mä* 'élet', *pappi/la* 'paplak', *liha/va* 'kövér', amelyek nemigen hagyhatók ki egy szótárból sem), s melyek azok, amelyek csak LÖNNROT buzgósága miatt kerültek be a szótárakba.

A régi szótárak használata és a népköltészet hangsúlyozása oda vezetett, hogy SZINNYEI szótára már a megjelenés korában több elavult szót tartalmazott, pl. *asso* 'puha, elkényeztetett'. Természetesen nyelvészeti szempontból a régi finn szókincs is fontos, így SZINNYEI szótára ma is jó kalauz a finn nyelv múltja iránt érdeklődőknek. Az idegen szavakhoz legjobb tudása szerint az átadó nyelvet is megadta (megtudhatjuk például, hogy a *sisar* 'nőtestvér' litván eredetű). Az idegen alakú műveltségyszavakat a szótár nem tartalmazza. A magyar jelentések megadásánál egyedi vonás, hogy SZINNYEI önkritikusan kérdőjelet tesz az olyan jelentések után, amelyekben nem teljesen biztos, pl. *sian-nappi* 'csömör (?)'.

A szócikkek betűrendben állnak, a homonimák külön szócikkekbe vannak rendezve. A különböző jelentések elvileg számmal vannak elkülönítve, azonban gyakran több, nem azonos jelentésű magyar megfelelő van egyazon jelentés alatt összekapcsolva, pl. *etsimys* 'megkeresés, csapás'. A szócikkek többnyire rövidek, bokrosítást csak az összetett szavak esetében alkalmaz a szótár. Erről SZINNYEI megjegyzi, hogy néha az összetett szavak az utótagjuk szerint vannak besorolva, mivel „csak akkor kerültek a tollam alá, mikor az első szó már ki volt nyomtatva”. Néha a több jelentés és a példamondatok miatt szerepelnek hosszabb szócikkek. A népköltészeti példamondatokat nem mindig fordítja magyarra, pl. *etu (...) olisi mulla onni ollut, etu muutenki eleä* (Kant. 208. b.). Kauzatív stb. igeformáknál és kicsinyítő képzős főneveknél nem szerepel fordítás, csupán *kaus.*, *dim. stb.* rövidítés. Így néhány szócikk megértése nyelvészeti képzettséget feltételez: pl. *sito-* kötni || (...) *sidellä* frequ. | *sidotta-* caus. | *sitaise* (...) mom. (...) | *sitoutu-* med. lekötölni magát. Különös megoldás, hogy a *-nen* (*-ainen*, *-ainen*, *-oimen* stb.) képző *=n* rövidítéssel van megjelölve a címszavakban, így például a *verinen* 'véres' a *verise =n* címszó alatt található.

Címszóként a főnevek és az igék is tőalakjukban szerepelnek. Ezek mellett a nominatívusi és az I. infinitívusi alakokat is megadja a szótár, pl. *örise-*, inf. *-stä* 'morogni', *hirve-*, *-vi* 'jávör gím'. Ennek a kétségtől szokatlanul tűnő gyakorlatnak az az előnye, hogy a különféle ragozott formák (pl. *örisen*, *öriset*, *örisee*, *öristään*; *hirven*, *hirvellä*, *hirvenä*) könnyebben visszavezethetők a szótórhoz, mint az infinitívusra vagy a nominatívusra, amelyek a finn szótárhagyományban — az indoeurópai szótárak mintájára — alpalakokként működnek. Súlyos hátránya ugyanakkor — és emiatt nem is honosodott meg ez a fajta címszavazás —, hogy alapvetően hamis képet sugall a finn tövekről (olyasféléképpen, mintha a magyar főnevek *háza-*, *hala-* alakban szereplnének).

A szótár végén áll a keresztnévek és a földrajzi nevek rövid jegyzéke. A keresztnévek közül megismerkedhetünk néhány, ma már régiesnek ható finn név-

vel, ezeknek a szerző az akkori divatnak megfelelően megadja a magyar megfelelőjét is, pl. *Pärtyli* = Bertalan, *Tiila* = Ottília. A szótárból kiderülnek a kalevalai nevek jelentései is, pl. (mai helyesírással) *Kullervo* 'kürtölő', *Kyllikki* 'aki otthon nem érzi magát jól', *Aino* 'egyetlen'. A földrajzi nevek jegyzékéből megtudhatjuk, hogy a már feledésbe merült *Turja* a norvég Lappföldet jelenti. Érdekes, hogy a finn nevek magyar „megfelelőjeként” néha a svéd (*Helsinki* — *Helsingfors*), néha a német (*Tallinna* — *Reval*) alakot találjuk.

2. SZINNYEI művét 1934-ben követte WEÖRES GYULA szótára, amelyről a szerző ezt írja előszavában: „Megfelelő magyar–finn szótár mindeddig hiányzott, hacsak a finn nyelvű magyar nyelvtanok ilyenmú szójegyzékeit nem vesszük figyelembe. E hiány pótlására, elsősorban gyakorlati célból készült a jelen magyar–finn zsebszótár főleg a finn közönség számára. A szótár anyaga csupán az irodalomban és mindennapi beszédben általánosan használt szavakat és szólásokat öleli fel.” A kisméretű, 280 lapos szótár ennek a célnak megfelelt (a szerző 1925 és 1942 között a helsinki egyetem magyar lektora volt, így kiváló finn nyelvtudással rendelkezett). A kb. 9000 címszót tartalmazó mű a képzett és összetett szavakat „bokrosítja”, emiatt szókinccsállománya lényegesen többre tehető. A származékszók egy-egy címszó alá rendezése a helykihasználás szempontjából kétségkívül ötletes megoldás, hiszen így meg tud felelni a „zsebszótárság” kritériumainak, de a nyelvtanuló munkáját ez a fajta szerkesztésmód nagyon megnehezíti. A *fej* szó összetételei például ennek következtében három címszóba kerültek (*fej/alj*, *-csóválva*, *-dísz*; *feje/sség*, *-tlen*, *-zet*; *fej/fa*, *-fájás*, *-hang*, *-kötő*, *-léc*), s közéjük ékelődnek a *fejedelem*, *fejfel*, *fejenként*, *fejér*, *fejes*, *fejés* címszavak; a *fő*- előtagú szavak hét szócikkbe vannak elszórva, vagy például a *só/bánya* és a *só/sav* között 20 címszónyi a távolság stb. Az is nagyon megnehezíti a szótár használatát, hogy „választójel az után a betű után áll, amelytől kezdődik a következő, kötőjeles rész” (5), vö. pl. *péld/a*, *-a/beszéd*, *-álózik*, *-ány*, *-ás*, *-átlan*; *patt/an*, *-og*; *külön/c*, *-féle*, *-ítmény*, *-leges*, *-ös*; *zsibba/d*, *-szt* stb. Mindezek a szótárt „visszafelé” használó finnek könnyen tótani tévutakra sodorhatják. Az is zavaró, hogy a bokrosítás eredményeképpen különféle szófajok kerülnek egy címszó alá, pl. *nyelv* *-botlás*, *-emlék*, *-járás*, *-történet* és *-el*, *-es*, *-ész*, *-ezet*; *vendég* *-fogadó*, *-látás*, *-szerepel*, *-szeretet* és *-lő*, *-lős*, *-ség*; bizonyára így kerülhetett össze a *pök* és a *pök-hendi* is.

A szótárban sok kifejezés, frazeológiai egység is található, ezek azonban még nem a ma már megszokott ~ jellel építkeznek, hanem — helykímélési célzattal — a szerző a kérdéses szó első betűjét adja meg, pl. élet: *é-ben van*, *é-be lép*, *é-e forog kockán*, *é-et él*, *é-halál harc*, *é-re kel*; fog: *fáj a f-a*, *kimutatja a f-a fehérjét*; szem: *egy sz.*, *sz-ébe mond*, *sz-mel látható*, *sz-ére hány*, *sz-e közé nevet*, *jó sz-mel néz*, *sz-mel tart*, *sz-et szúr*, *négy sz-közt* stb. Cseppet se fájjaljuk, hogy ez a jelölési mód immáron a múlté!

A könyv szókincse mai szemmel nézve is meglepően üde, segítségével egy mai szöveget is le lehetne fordítani több-kevesebb sikerrel. Finn szókincse is kifogástalan. Persze vannak benne elavult szavak, de a mű lassacskán 80 éves lesz, ezért ne csodálkozzunk az „idős szótár” nyelvezetén. Az idők rostáján már kihullottak olyan, akkor még használatos szavak, mint pl. *ágyasság, bagaria, balog, burkus, condra, csibuk, delej, drogista, eszmetársulás* (= asszociáció), *fakö-pönyeg* (= örbódé), *fenőszíj, főveg, gálic, hadastyán, hajcsövesség, kacagány, kancsuka, markotányos, pityke, puzdra, sajka, szövétnek, ürmös, vállfűző, vévény, vörheny, zsarátnok*.

Ami a grammatikai kérdéseket illeti, a szótárban a magyar címszavak után semmiféle ragozási információt nem találunk (zsebszótár esetén ez tökéletesen érthető, védhető; esetleg a mellékletben lehetett volna ragozási táblázatokat közreadni). A szerző jelöli ugyanakkor az adott szó szófaját, ami felesleges, hiszen a finn megfelelő ezt kitűnően meg tudja mutatni.

A szótár végén egy kis mellékletben szerepel a magyar keresztnevek listája, finn megfelelőikkel. A párhuzamok egy része helytálló (*Antal ~ Antti, Henrik ~ Heikki, Ilona ~ Helena, Leena, Kristóf ~ Risto, Krisztina ~ Kirsti, Tamás ~ Tuomo, Zsuzsánna ~ Sanna*), másik része viszont mai szemmel nézve inkább megmosolyogtató (*Aladár ~ Olodarus, Árpád ~ Arpadus, Lázár ~ Latsarus, Lóránt ~ Orlando*).

3. A két világháború közötti időszak élénk kapcsolatai a nagy világegés után, a nyugati érintkezéseket tiltó Rákosi-korszakban a minimálisra estek vissza. Az ötvenes évek végén kezdett ismét megélni az együttműködés, az első ösztöndíjasok az 1960-as évek elején tehették be a lábukat Finnországba, fellendült egymás szépirodalmának fordítása, újraindult az egyetemi képzés, sorra születtek a cserekapcsolatok (a hatalom később sem nézte rossz szemmel, sőt, valamilyen mértékben bátorította is a magyar–finn kapcsolatokat). Ebben a légkörben égető szükség volt új, az 1884-es SZINNYEI-féle szótárt végre lecserélő, a nyelvkönyvek szójegyzékét nagymértékben meghaladó új, modern szótár készítésére. A magyarországi finn nyelvoktatás meghatározó alakja, PAPP ISTVÁN, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvészeti Tanszékének vezetője ebben az időszakban több olyan művet jelentetett meg (lásd az 1. lábjegyzetben), amelyek legalább két évtizeden át a finnül tanulók alapvető kézikönyveiként szolgáltak, nem véletlen tehát, hogy az ő nevéhez fűződik az új finn–magyar szótár elkészítése is. A mű 1962-ben jelent meg. MIKOLA TIBOR jó érzékkel jövendölte méltatásában: „Papp István szótára szükségtelessé teszi közvetítő nyelvek használatát, ami bizonyára megnöveli a finn nyelv iránti érdeklődést” (1963: 207).

A szótár az Akadémiai Kiadó „sötétkék” szótári sorozatában jelent meg, csak negyedik, 1993-as kiadása váltott külsőt, akkorra a finn zászló színeibe öltöztették. (Itt jegyezzük meg, hogy a kiadó még a sajtóhibákat sem volt hajlandó kija-

vítani a saját korában kitűnő, de a kilencvenes évek elejére már elavult szótárban.)

PAPP ISTVÁN 1100 lapos, kb. 49 000 szócikket tartalmazó művének fő forrása a finn értelmező szótár (Nykysuomen sanakirja, 1951–1961) hat kötete volt, ennek alapján készítette el a ragozási rendszert is. A 200 000 címszavas finn értelmező szótár a LÖNNROT finn–svéd szótára (1880) utáni finn lexikográfia sarokkövének tekinthető. PAPP ISTVÁN szóanyaga elsősorban a finn irodalmi nyelv és köznyelv lexikáját tartalmazza, de bőségesen találhatunk benne nép- és szaknyelvi kifejezéseket, és tudatosan vett fel régi szavakat is. A mai olvasó talán már nehezen tudja értelmezni például a *disöösi* 'dizóz', *hiilestys* 'szenelés, szénfelvétel', *hirvenhiihtäjä* '(síző) szarvasvadász', *ilmoitustoimisto* 'hirdetőiroda', *imisä* 'emse', *interpoloida* 'interpolál' szavakat, s valószínűleg már a megjelenése korában elavultak voltak a *sueta* 'támad', *virma* 'tűz', *elfenluu* 'elefántcsont' lexémák.

Előszavában PAPP ISTVÁN nem részletezi a képzők és az összetett szavak válogatási elveit. Mégis ezek a finn lexikográfia sarkalatos pontjai, ahogy már SZINNYEINÉL is jeleztük, mert amennyiben ezekben a kérdésekben nem tudunk rendet tenni, nagyon könnyen elburjánozhat a címszavak száma. Valamelyest ebbe a csapdába esett PAPP ISTVÁN is, igaz, hogy szótára a Nykysuomen sanakirjától örökölte ezt a vonást, így a csapda elkerüléséhez felül kellett volna bírálnia az akkori finn lexikográfiát. A tárgyalt szótár képzett és (sokszor csak alkalmi) összetett szavai gyakran túl nehézkesek. Nem csoda, hogy a későbbi finn szótárakból kiejtették például a következő szavakat: *armahtamattomuus* 'könyörtelenség', *armeliansuustoiminta* 'játékonykodás', *asianajajatemppu* 'ügyvédi fogás', *hiihtoheruus* 'első hely a sísportban', *kasvienruiskutusaine* 'növénypermetező szer', *kirjallisuudenhistorioitsija* 'irodalomtörténész', *laskeutumiskehoitus* 'leszállási parancs'. Ezekre a szavakra a google.fi is mind 10 alatti találatot ad, jelezve azt, hogy a mai nyelvhasználat is idegenkedik tőlük.

PAPP ISTVÁN szem előtt tartotta, hogy Finnországban a nyelvjárások használata tovább él, nem kis mértékben az új „nemzeti eposz”, Väinö Linna Tuntematon sotilas (Ismeretlen katona, 1954) című regénye által. A szótár II. függelékében leírja a keleti nyelvjárásokban található visszaható igeragozást, ami azóta már nem ismert a köznyelvben. A szótárban található — helyesen annak minősített — nyelvjárási szavak, jelentések is, pl. *haastaa* 'beszél', *orpana* 'unokatestvér', *kyty* 'sógor', *tumppu* 'egyujjú kötött kesztyű'. Ezek a szavak valahol a köznyelv közelében található, regionális és irodalmi használatuk mindenképpen általánosnak mondható.

Egy jó szótár rengeteg országismereti információt is képes nyújtani. PAPP ISTVÁN szótára is ilyen. Megtalálhatjuk benne például a finn történelemre vonatkozó legfontosabb kifejezéseket, pl. *talvisota* 'téli háború (1939. nov. 30.–1940. márc. 13.)', *jatkosota* 'folytatólagos háború (1941–44)', *nuijasota* 'buzogány-

háború (parasztfelkelés Klaus Fleming helytartó ellen 1596–97 telén)’, *lotta* ’lotta (a hadsereg mellett működő női szervezet tagja)’; szerepel benne természetesen a *sauna* és a *kantele*, vannak finn mitológiai nevek, pl. *Ahtola* ’a vízisten birodalma’. Nagyon fontos részterületet alkotnak az étel- és italnevek, hiszen a tájékozatlan turistát könnyen érhetik meglepetések. A szótárban szerepel a *mämmi* ’rozsmalátából készült húsvéti étel’, *kalakukko* ’kb. halpástétom (sült tészta hús-, hal-, krumpli- stb. töltelékkel)’, *puuro* ’kása’, *rosolli* ’heringsaláta’, *maksamakkara* ’májás hurka’ (de nem szerepel a mára már a finn iskolákból is kitiltott rizses-mazsolás máj, a *maksalaatikko*, sem pedig a *lanttulaatikko* ’rakott karórépa’). Ugyancsak hiányzik a tipikusan finn ételek közül a *karjalanpiirakka* ’karjalai pirog’ és a *leipäjuusto* ’háziilag készült sajt [szó szerint: kenyérsajt]’, valamint a *kermaviili* ’finn tejföl’ és a *mustamakkara* ’tamperei véreshurka’. A szótárban szerepel a két jellegzetes finn ital, a *sima* ’méhsör’ és a *kalja* ’(gyenge) házi sör’, de a finnek számára fontosak lehetnek volna a borok minősítései is, pl. *hapokas* ’csersavas’ vagy a *jalo home* ’nemespenész’.

Finnország az ezer tó országa (pontosabban közel 200 000 tó van az országban), emiatt az étkezési kultúrában (is) kiemelt helyet foglalnak el a halak. Nézzük meg, PAPP ISTVÁN vajon milyen mélységig megy bele a halnevek ismertetésébe! A hagyományos, a magyar emberek számára is ismert halneveken (*karppi* ’ponty’, *monni* ’harcsa’, *hauki* ’csuka’ stb.) kívül szerepelnek a szótárban olyanok is, mint a *kuha* ’fogas-süllő’, a *lahna* ’dévérkeszeg’ vagy éppen a *made* ’menyhal’ és a *särki* ’veresszárnyú koncér’. De olyan finn „specialitások” is helyet kaptak, mint a *haili* ’apró hering’, *silakka* ’1. apró hering, 2. (nép) besózott hal’, *silli* ’hering’ (halkedvelő legyen a talpán, aki meg tudja mondani, mi a különbség az Atlanti-óceánban élő *silli* és a balti-tengeri *silakka* között). Bekerült természetesen a *lohi* ’lazac’ is.

A szótár szóanyagának egy része négy-öt évtized alatt természetesen elavult. A kiveszést néha társadalmi folyamatok is felgyorsíthatják, ilyen például a feminizmus finnországi térhódítása. A feministák alapki fogása, hogy a férfi nemet nem szabad jelöletlen alapesetnek tekinteni. Ennek következményeképp — főként a foglalkozásnevek körében — mára már nagyon visszaszorult a *-tar/-tär* nőnemű képzővel ellátott szavak használata (pl. *opettaja* ’tanár’ — *opettajatar* ’tanárnő’, *laulaja* ’énekes’ — *laulajatar* ’énekesnő’ stb.). MILA ENGELBERG vizsgálatai szerint (1998) az 1950-es Ammattihakemisto [szakmák katalógusa] 77 foglalkozásnévében szerepelt még e képző, 1990-ben mindössze egy ízben fordult elő (*myyjätär* ’eladónő’). PAPP ISTVÁN szótára (nemkülönböztetve a kor egyéb finn szótárai is) természetesen még sok, több mint félszáz ilyen képzős szót tartalmaz, pl. *kaunotar* ’szép nő’, *rakastajatar* ’szerető’ vagy a pejoratív árnyalatú *seikkailijatar* ’kalandornő’, *viettelijätär* ’csábító nő’; titulusok: *hallitsijatar* ’uralkodónő’; foglalkozásnevek: *hoitajatar* ’ápolónő’, *keittäjäätär* ’szakácsnő’, *kotiopettajatar* ’nevelőnő’, *maalaajatar* ’festőnő’, *ompelijatar* ’varrónő’, *ru-*

noilijatar 'költő', *siivoojatar* 'takarító'; mitológiai alakok: *aallotar* 'hableány, vízitündér', *hallatar* '(éjeli) fagy szelleme', *hengetär* '(védő)szellem', *luonnotar* 'a természet leánya, nimfa', *raivotar* 'fúria', *sulotar* 'grácia', *syöjätär* 'fúria, boszorkány'. Ezek egy része mára már kiesett a nyelvhasználatból.

A PAPP-szótár sok rövidítést is tartalmaz, ezek is nagymértékben megkönnyítik a nyelvtanuló dolgát. Nemcsak olyanok szerepelnek az anyagban, mint pl. *jne.* = *ja niin edespäin* 'és így tovább, s a többi (stb.)', *mm.* = *muun/muiden muassa* 'egyebek/többek közt', *ks.* = *katso* 'lásd (l.)', hanem olyanok is, mint pl. *KTK* = *kauppatieen kandidaatti* 'kereskedelemtudományi kandidátus', *KTA* = *kone- ja traktoriasema* 'gép- és traktorállomás' vagy a korszellemnek megfelelő *SDPL* = *Suomen Demokraattinen Pioneerien Liitto* 'Finn Úttörők Demokratikus Szövetsége', *SNL*, *SNTL* = *Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liitto* 'Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége (Szovjetunió)', *SKP* = *Suomen Kommunistinen Puolue* 'Finn Kommunista Párt'...

A szótárban nagyon sok keresztnév szerepel. Ahogy PAPP ISTVÁN írja az Előszóban: „még akkor is, ha — mint gyakran megesik — nem tudjuk megadni a magyar megfelelőjüket”. Mai szemmel nézve ezeket inkább a függelékben lehetett volna közreadni, s nem kellett volna mindenáron „fordításokra”, megfeleltetésekre törekedni. Ez sok esetben szerencsére nem is sikerült, ezért a *Kostia*, *Kuisma*, *Rauno* stb. után csak annyi szerepel, hogy *férfinév*, a *Kotivalo*, *Laila*, *Maire*, *Outi* stb. után pedig: *női név*. Az úgynevezett beszélő neveknél a szótár a kalevalai eredetűek jelentéseit megadja (*Tapio* 'erdő királya'), de a vulgárisabbakról hallgat (*Yrjö* < *yrjö* 'hányás', *Tauno* < *tauno* 'hülye' stb.), pedig a finn irodalom névhasználata nem véletlenszerű. Ma már komikusnak tűnik, de a kor szokásainak megfelelt a *Kristian* ~ *Keresztély*, *Lauri* ~ *Lőrinc*, *Ludvig* ~ *Lajos*, *Timo* ~ *Timót* megfeleltetés.

Nagyon helyes ugyanakkor a földrajzi nevek szótárban való szerepeltetése. A finnek szeretik kisebb-nagyobb mértékben megváltoztatni a nemzetközileg ismert nevek formáját, pl. *Lontoo* 'London', *Pariisi* 'Párizs', *Kijova* 'Kijev', *Moskova* 'Moszkva', *Pietari* 'Pétervár', *Krakova* 'Krakkó' stb. Ennél is nagyobb gondot okoznak a (rész)fordítások: *Kapkaupunki* 'Fokváros', *Kultaranta* 'Aranypart', *Pohjanlahti* 'Botteni-öböl', *Itämeri* 'Keleti-tenger, Balti-tenger'. A szótár ezekben a kérdésekben nagyon hasznos segítséget nyújt. Az észti fővárost *Tallin* alakban adja meg magyarul a szótár, ez az orosz változat átvétele.

A címszavak után felső indexben szereplő számok a ragozási típusokra utalnak. PAPP ISTVÁN — a finn értelmező szótár rendszerét követve — a névszókat 85 (31 egytöví és 54 kéttöví), az igéket 45 (23 egytöví és 22 kéttöví) csoportba sorolta. A függelékben az egyes típusoknak megadja az egyes genitivusi, essivusi, partitivusi, illativusi, többes genitivusi, partitivusi és illativusi (ebből az egyes essivust el is lehetett volna hagyni), illetve prs. Sg1, impf. Sg3, cond. Sg3, imp. Sg3 (ez alig-alig használatos a finnben, helyett inkább a Pl2 kellett volna),

part. perf. és pass. impf. alakját. Ma már más elvek alapján írják le a töveket, de az akkori idők szellemének megfelelő rendszer évtizedeken keresztül meghatározta a finn tótan magyarországi felfogását is. A címszavak utáni csillag a fokváltakozásra utal. Ez jó ötlet, de még jobb lett volna, ha a függelékben erre is lennének példák, főleg az ún. fordított fokváltakozásra, vö. pl. a *maata* 'fekszik' igét, amelynek 35. számú *-os indexe a függelékben a *salata* 'titkol' igéhez vezet az olvasót. Az Sg1 *salaan* alakból csak zseniális nyelvérzékű ember találja ki egyből a *maata* egyes szám első személyű *makaan* formáját...

Összességében PAPP ISTVÁN szótára egy több évtizedes úrt töltött be. Megjelenése idején széles területről gyűjtött szókinccse, bőséges példaanyaga, modern nyelvszemlélete révén a szótáriródalom kitűnő alkotásai közé soroltatott. Frisssége később értelemszerűen megkopott, de arról legkevésbé a szerző tehet, hogy utána 45 évet kellett várni a következő finn–magyar szótárra.

4. A finn–magyar kulturális és oktatási kapcsolatok megélénkülése nemcsak a finn–magyar szótár égető hiányát hozta felszínre, hanem a magyar–finn szótár gyors megújításának szükségességét is, hiszen WEÖRES GYULA 1934-es szótára egyrészt elavult, másrészt már nem volt kapható, harmadrészt pedig eleve csak zsebszótár terjedelmű volt, ami alkalmatlannak bizonyult a komolyabb tanulásra. E hiány pótlására vállalkozott NYIRKOS ISTVÁN, a KLTE tanára, akkortájt a Helsinki Egyetem magyar nyelvi lektora, aki az általa készített magyar olvasókönyv (1965) szójegyzékének kibővítése, illetve más források felhasználása révén 1969-ben jelentette meg magyar–finn szótárát, Helsinkiben. Az olvasókönyv anyaga jó kiindulási alapnak bizonyult, hiszen abban a magyar népköltészettől a lírán (Balassitól József Attiláig) és szépprózán (Jókaitól Lengyel József) át a tudományos (nyelvészeti és néprajzi) szövegekig számos írásfajta helyet kapott.

A 140 lapos szójegyzék négy év alatt 380 oldalasra bővült. Az új szótár szókinccsanyaga megfelelt a kommunikatív szempontú tanulási igényeknek. Hasábjain olyan, akkoriban modern szavak is helyet kaptak, mint pl. *atomenergia* és *-fizika*, *autogénhegesztés*, *diákmenza*, *expresszlevél* és *-vonat*, *felhőkarcoló*, *fotoreporter*, *frottírtörülköző*, *gemkapocs*, *görkorcsolya*, *interurbán*, *műhold*, *műtrágya*, *öngyújtó*, *plüss*, *repülőposta*, *sztaniol*, *ultrarövidhullám*, *villanyborotva*, *villanyvonat* (viszont még nem szerepel például az *önkiszolgáló*). Sok olyan szó is van benne természetesen, amely az akkori idők társadalmi berendezkedését, mindennapi életét, hangulatát tükrözi (*elnöki tanács*, *funkcionárius*, *házbér*, *háziúr*, *honvédség*, *kolhoz*, *kulák*, *kultúrforradalom*, *népbüfé*, *-oktatás*, *-szeretet*, *-tanító*, *-tulajdon*, *nyereménykötvény*, *oldalkocsi*, *öröklakás*, *ötéves terv*, *ötlámpás rádió*, a *párt-* előtagú szavak, *sínautó*, *sürgöny*, *tervhivatal*, *timsó*, *úttörővasút*, *vadházasság*, *zárszámadás*), de ezek szerencsére nem burjánoznak mértéktelenül.

Jó néhány szó mára már kiesett a köznyelvből (sőt ezek egy része már akkoriban is elavultnak számított, az olvasmányok szövegéből került be), mint pl. *ci-*

pőkenőcs, csapszék, csáva, cserez, csertörmelék, cséve, fekbér, félzsák, fűtőszalma, gereben, kordély, könyomat, lutri, lyány, nyelvtisztogató [= nyelvművelő], penna, szakmánymunka, a pruszlik kapcsa, keserv.

Országismereti információkat csak óvatosan adagol a szótár, olyan „magyaros” kifejezések kapnak helyet, mint pl. *betyár, citera, csárda, gémeskút, hajdú, krajcár, kuruc, országbíró, pityke, székely, végvár* (sőt: *janicsár*) stb., sőt még *Hüvelyk Matyi* is feltűnik. (Teljesen felesleges viszont a *fratria* hosszás magyarázata.) Nagyon fontos információ a finneknek, hogy a mi *első emelet*-ünk náluk 'toinen kerros', azaz a második (szint).

A szótárban sok a nyelvészeti kifejezés, ez a célközönség ismeretében csep-pet sem meglepő, de a szakszavak egy részét célszerűbb lett volna inkább függelékben közreadni (*allativus, dativus, delativus, instrumentalis-comitativus, sociativus* stb.).

NYIRKOS néhol beszélt nyelvi fordulatokat is igyekszik becsempészni (*cucli, dutyi; hejh, sej, zsupsz*). Ez jó törekvés, de eléggé esetlegesnek tűnik. Rövidítés nagyon kevés van a szótárban: *ENSz*.

A szótárak értékelésének visszatérő fejezete a keresztnevek kérdése. Ebben a szótárban — WEÖRESÉHEZ hasonlóan — sok férfi- és női név szerepel, ezek egy része mellett csak a nemjelölést találjuk meg, pl. *Béla* miehennimi [= férfinev], *Tünde* naisennimi [= női név]; más részük mellett meg van adva a finn megfelelőjük (*Anna ~ Anna, Júlia ~ Julia, Judit ~ Juudit*), és sajnos, a korszellemhez igazodva van egy erőltetett megfelelési sor is (*Bertalan ~ Perttu, Pertti, Dezső ~ Desiderius, Győző ~ Vihtori, Imre ~ Emerik, Lőrinc ~ Lauri, Manó ~ Emanuel* stb.).

A magyarországi földrajzi nevek egy része is feltűnik az anyagban: *Balaton* 'járvi Unkarissa' (érdekes újításként szerepel a német neve is: Plattensee), *Dunántúl* 'Tonavan tosiella puolen; ang. Transdanubia, ném. Transdanubien' (de nincs *Tiszántúl*), *Erdély* 'Transsilvania (ném. Siebenbürger)'. A külhoni földrajzi nevek szépen adatolva vannak Albániától az Alpeseiken, Bécsen, Genfen, Koppenhágán, Londonon és Párizson át az Urálig.

A szócikkek után a szerző nem ad semmiféle útmutatót a magyar szavak ragozásáról, ez egy ilyen méretű és típusú szótár esetében teljességgel védhető. Az egyes szócikkek felépítése logikus, a homonimák világosan elkülönülnek egymástól, a konkrét és az absztrakt jelentések elválasztása felhasználóbarát (pl. *büntető: dobás, rúgás, tábor, törvénykönyv*; vagy a *kiad* nyolc jelentése stb.). Az egyes szócikkek sok szókapcsolatot, kifejezést tartalmaznak, ez nagymértékben gazdagítja a szótár értékét, pl. ész: *~be kap, esze ágában sincs, eszébe jut, ~re térít, kiment az eszemből, legyen eszed, megáll az eszem, nincs ~nél, többet észszel mint erővel*; fej: *fejből, azt sem tudja hol áll a ~e, szegény ~e, ~ébe vesz vmit, ennek ~ében, ~én találja a szöveget, ~enként, ~ére nő vkinek, megmossa vkinek a ~ét, fel a ~jel* stb.). Sok kifejezés önálló szócikként szerepel, ez is fel-

használóbarát megoldás: *fogant: nincs ~ja, közírré: ~tesz, kvittek: ~ vagyunk, sutba: ~ dob, tapodtat: egy ~ sem enged* stb. Szintén önálló címszók az *éljen, nemulass*; vagy az *igyunk* és a *nőj*, ahol utalás történik az alapszóra.

NYIRKOS ISTVÁN szótára, számos erénye mellett mégsem vált széles körben használatos munkává, hanem rövidesen visszaszorult a könyvtárak és könyvgyűjtők polcára. Erről a fordulatról azonban nem a nagyközönség, hanem maga NYIRKOS ISTVÁN „tehet”, aki hét év elteltével megjelentette újabb művét, amely — számos kiadást megérve — a finnországi magyarbarátok, a turisták és a nyelvtanulók fontos segédeszközévé vált.

5. NYIRKOS ISTVÁN új műve (*Suomi–unkari–suomi taskusanakirja*) egy rendkívül sikeres finnországi sorozat részeként jelent meg. Kisméretű formátuma miatt könnyen kezelhető (bár a szöveg nagyon apró betűs), a szócikkek egyszerű felépítése miatt nyelvészeti előélet nélkül is jól használható. Különösen turista-baráttá teszi az étel- és italnevek szókinccse és egyfajta társalgási zsebkönyvszerű függeléke.

NYIRKOS ISTVÁN mindezen szempontok alapján átdolgozott új szótára először 1976-ban jelent meg (majd több kiadás után 1996-ban látott napvilágot a megújított változata, 2000-ben ennek javított változata, 2009-ben pedig a legújabb kiadása). A szótár szerkezete, külseje jelentősen különbözik az 1969-es műétől. A sűrítésre való törekvés legfőbb jele az összetételek egy szócikkbe való összevonása. (A továbbiakban példáinkat a magyar rész *s*- betűje alá sorolt szókinccsből vesszük.) Míg a korábbiakban külön szócikk volt például a *sajtóattasé, sajtófőnök, sajtóhiba, sajtókonferencia, sajtószabadság, sajtószemle, sajtótájékoztató* és *sajtótudósító*, addig ebben a változatban ezek mindegyike a *sajtó* címszó alatt szerepel: *sajtó/attasé, ~főnök* stb. szerkezetben. Hasonlóképpen: *sárga, segéd, sport*. (De mégis külön szócikk maradt a *sebességmérő* és a *sebességváltó*.)

Szintén a helytakarékosságra törekvés eredménye a homonimák egy szócikkbe kerülése. Ugyan a szerző jelöli a szófajt (*s*. = főnév, *v*. = ige), vö. *sejt* '(s.) solu; (v.) aavistaa; luulla, arvella; kuvitella'; *sír* '(s.) hauta; (v.) itkeä', de ez akkor sem szerencsés dolog, ezeket a szócikkeket meg lehetett volna különállóan is tartani.

Az egyes szócikkeken belüli példaanyag is kevesebb, például a *sarok* korábbi öt szókapcsolatából, kifejezéséből kettő, a *seb* négy példájából egy maradt. A *sok* és a *sor* alatt egyaránt 15 kifejezés szerepelt, az újban ezekből csak három, illetve öt maradt meg. A *spanyolviász* szócikk példa nélkül szerepel, pedig csak egyetlen meghatározott kifejezésben szoktuk használni.

A régebbi szótár szavai közül jó néhány kimaradt. Ezek egy részét csak helyeselni tudjuk, pl. *samánisztikus, sebzetlen, sebzetlenül, selejmentes, sirályvijjogás, sokminden, somfagally, suhogtat, sustorog, symphonia*. Ugyancsak célszerű volt kihagyni a *sarkantyúba kapta a lovát* és a *fehér sulyka messze villog*

kifejezéseket is. Kikerültek a folyamatos melléknévi igenévi alakok (*sárguló, sístergő*), a nyelvészeti szakkifejezések (*sociativus, sublativus*) és az interjekciók (*sej, sejhajj*). Feltétlenül megmaradhatott volna viszont például a *sakkozik, sarkvidék, sóhajt, sincs*, s talán helyet kaphatott volna a *sasszem, sebhelyes, segélyez, selejtes*. Maradt, de kieshetett volna a *sehonnai, silóz, sparhert, svindliz*. A keresztnevek is áldozatul estek, ezeket a függelékbe át lehetett volna helyezni. A földrajzi nevek (helyesen) megmaradtak.

Új szó szinte nem került be az első kiadásba, az *s-* betű alatt mindössze egyet találtunk: *sarlatán*. A finn megfelelő megváltoztatásával azonban többször találkozhatunk: például a *serdülő* régies finn megfelelőjét (*nuoruusiässä oleva* = fiatal korban levő) felváltotta a modernebb *teini-ikäinen*, a *sherry* immáron finnül is *sherry* (korábban nem is állt mellette jelentés), a *söntés* 'baari' jelentése kikerült, ezt az 'anniskelupaikka' váltotta stb.

A finn szókincset illetően NYIRKOS ISTVÁN volt az első, aki meg tudta oldani a képzők és az összetett szavak problémáját. A forrásait a nyúlfarknyi finn nyelvű előszavában nem árulja el, így csak találgathatjuk, hogy szövegtörzs alapján dolgozott vagy ösztönösen hagyta ki például PAPP ISTVÁN kifogásolt szóösszetételeit. Természetesen a gordiuszi csomót nem vágta át, vagyis nem hagyta ki az összes hosszabb szóösszetételt vagy képzett alakot (pl. *hiihtokeli* 'sítérep', *hiihtokilpailu* 'síverseny', *hiihtoloma* 'síszünet'), illetve ma is használatos például a *sanomalehtikatsaus* 'sajtószemle' vagy a *toimettomuus* 'tétlenség'. Viszont kimaradt a *vanhempainilta* 'szülői értekezlet', illetve a *kätkytkuolema* 'bölcsőhalál' vagy akár a *vankeinhoitolaitos* 'büntetés-végrehajtási intézet', amelyek a gyakoriságuk és a régies előtagjai miatt lettek volna fontosak. A *babakocsi* szót NYIRKOS helyesen *lastenvaunut*-ra fordítja, viszont sajnos a finn oldalon csak a nem használatos egyes számú alak (*lapsenvaunut*) szerepel címszóként.

Finn oldalról vannak olyan szavak, amelyek valamilyen oknál fogva kimaradtak a szóanyagból. Ilyenek például a finn kultúrára jellemző reáliák (*kaamos* 'sötét időszak télen, amikor nem kel fel a nap' és *ruska* 'őszi színpompa').

A szótár későbbi kiadásai gyakran változatlan utánnomások, s amikor engedtek változtatni rajta, akkor is nagyon keveset (igaz, a ritka elírásokat kijavították). Ha megnézzük a legutóbbi 2009-es kiadást, azt tapasztalhatjuk, hogy sokkal felhasználóbarátabb lett a mű. A technikai újítások (nagyobbak a betűk, vastaggal van szedve a címszó) mellett örömteli, hogy az összetett szavak mindegyike külön címszóba került, tehát nem kell az első tag alapján bogarászni. Szintén üdvözlendő, hogy a homonimák külön szócikkekbe kerültek: *sejt*¹ és *sejt*². A régebbi változatban talán jobb volt a címszókiejezések megoldása (*sarki*: ~ *fény*, szemben a mostani *sarki* ~ *fény* szerkesztésmóddal). Ami a szókincset illeti, a legújabb szavakat nem tartalmazza, így ráférne egy általános frissítés, amit a kiadó aligha fog megengedni. A magyar rész fentebb vizsgált *s-* betűs szakaszánál maradva: bekerült a *saját maga*, a *sárgaborsó* és a *sárgadinnye*, ki

nem maradt semmi (még a *sínautó*, *sehonnai*, *sparhert* sem). Tallinn még mindig csak egy *n*-nel szerepel.

Finn oldalon is vannak hiányok, az *l*- betűből szemezgetve például: *laadunvalvonta* 'minőségellenőrzés', *laajakaista* 'szélessávú', *lahjalista* 'kívánságlista', *kirjasto-/lainaajankortti* 'olvasójegy', *lainaus* 'kölcsönzés, idézet', *laitahyök-kääjä* 'szélső', *laitosmies* 'karbantartó', *laktoosi-intoleranssi* 'tejérzékenység' stb. Helyettük ki lehetne hagyni a következő, ma már ritkán használt kifejezéseket: *lahjapalkkio* 'jutalmazás', *lainalause* 'idézet', *laiskanvirka* 'kényelmes állás', *laivanveistäjä* 'hajójavító műhely', *lakonrikkoja* 'sztrájtörő'. (Persze, tudjuk azt is, hogy az olvasó kívánságlistája végtelen, és a szótárszerkesztésnek valahol gátat kell szabni.) A *romaani* már nem jelent regényt (ma: *romaani*) is és cigányt (ma: *romani*) is. Habár az összes magyar–finn szótárkészítő férfi, a *nyelvész* szó finn megfelelője 2009-ben már rég nem a *kielimies* ('nyelv + férfi'), kiváltképpen úgy nem, hogy a modern *kielítieteilijä* a finn–magyar részben előfordul. A *lastenhoitajatar* 'gyermekgondozónő' szóval sem kellene borsot törni a finn feministák orra alá.

A szótárt hasznos függelékek zárják (Ételek és italok listája, Látogatás Budapesten, Utazási információk). Korábban már többször foglalkoztunk a magyar és finn étel- és italnevekkel, hiszen ezek ismerete nélkül a turistákat, a hosszabb-rövidebb ideig a másik országban tartózkodókat kellemetlen meglepetések érhetik. NYIRKOS szótárának nagy előnye, hogy külön szólistát ad közre a magyar és finn szókinccs (és kultúra) eme fontos területéről. Az 519 magyar ételnév egy része semmiféle fordítási (és felismerési) problémát nem okoz, vö. pl. *alma* ~ *omena*, *borjú* ~ *vasikka*, *csuka* ~ *hauki*, *kapor* ~ *tilli*, *szőlő* ~ *viinirypäle*, *tyúk* ~ *kana*, *zöldborsó* ~ *viherherne* stb. Más részük névleg legalábbis megegyezik, de az elkészítés módja és ízvilága igen távol áll egymástól (*halászlé* ~ *kalakeitto*, *marhapörkölt* ~ *vatkuli*), de az igazi gondot azok az ételek okozzák, amelyeket a finnek még hírből sem ismernek. Ezeket NYIRKOS — nagyon helyesen — nem próbálja meg lefordítani (vagy valamely finn ételhez hasonlítani), hanem megmagyarazza őket. A magyar gasztronómiában járatlan turista így legalább valamiféle képet kap arról, hogy mi is a *körömpörkölt* (NYIRKOS finn definíciója magyarul: állatok körme körüli húsból készült pörköltfajta), a *fatányéros* (sült húsok és szalonna sült krumplival és rizzsel körítve egy nagy fatányéron felszolgálva, általában két személynek), a *lecsó* (zöldpaprikából, paradicsomból és hagymából készült meleg étel), és még hosszan sorolhatnánk, a májgombóclevestől a kolozsvári káposztán, a székelgyulyáson és a tarhonyán át a Gundel palacsintáig. Az italok listája nem ennyire „izgalmas”, ott csak a *tokaji aszú* és a *fröccs* a hungarikum. A lista finn „párja” az „étlapok szókinccséből” címet viseli, ez jelzi alapfunkcióját. A meglepetést nem okozó ételek (a báránytól a libáig, a dévérkeszegtől a lazacig, az ananásztól a zöldbabig) mellett a szójegyzékben szerepelnek a hagyományos finn ételek (*hernekeitto*, *kalakukko*, *maksalaatikko*,

rosolli, silli stb., ezekről lásd korábban), de kimaradt a *kermaviili* és a *leipäjuusto*. S itt még nem kapott helyet a legnépszerűbb és leggyakrabban fogyasztott finn (?) ételek egyike, a *pizza* sem (de az 1996-os kiadásban már igen).

A Látogatás Budapesten című rész két turista pesti élményeit meséli el, a hagyományos témákkal (érkezés, szálloda, vendéglő, mozi, múzeum, közlekedés, vásárlás, bank stb.), párbeszédes formában. Ez a rész nem illik a szótárba, társalgási zsebkönyvben vagy nyelvkönyvben lenne a helye.

A függelékben ragozási táblázat is helyet kap. Ehelyett jobb lett volna egy teljesebb tótani táblázatot közreadni, mert az itt feltüntetett, szabálytalanul ragozódó igék és névszók listája alapján a diák nem tudja megtanulni a magyar paradigmákat. Hasznos viszont a magyar hangok kiejtési táblázata. A szótár végén a vámszabályok, utazási irodák címei, hivatalok nyitvatartási ideje inkább egy útikönyvbe illenének, semmint szótárba. Ez persze semmit nem von le a nagyon hasznos, gyakorlatias szótár érdemeiből.

6. PAPP ISTVÁN a finn–magyar szótár megjelentetése után azonnal hozzákezdett a magyar–finn szótár anyagának gyűjtéséhez, majd 1968-ban a szótár szerkesztéséhez. Első lépésben kicédelte a szótárát (ennek végül 45%-a került be az új munkába), illetve kiegészítő szógyűjtéseket végzett. Művét nem tudta befejezni, mert az *elszelel* címszó megszerkesztése után elhunyt. Munkáját JAKAB LÁSZLÓ, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem tanára vette át, így végül az ő nevéhez fűződik az első nagy terjedelmű, tudományos igényű magyar–finn szótár elkészítése.

A nagyméretű, 850 lapos, kb. 56000 szócikket tartalmazó szótár szókincese naprakész, modern. Ma már a nyelv teljes jogú tagja, de a szótár megjelenése idején még újjító szemléletre volt szükség a *yoghurt* (sőt már *joghurt* írásmóddal is), *quantum/kvantum*, *jacht*, *tweed*, *whisky*, *yard* felvételéhez, mi több, helyet kapott a *komputer* (*kompjúter*) ~ *számítógép* is, s találkozhatunk (valószínűleg az 1979-es iráni forradalom következményeként) az *ajatollah* szóval is. Ma már mosolygunk az *önborotvakészülék*-en, de akkoriban ez nagy dolog volt.

Rendkívül alapos a szótár növény- és állatnévi állománya, még olyan, a nagyközönség által kevésbé ismert lexémák is megtalálhatók benne, mint pl. *csorbóka*, *erősfű*, *ezerjófű*, *salátaboglárka*, *saspáfrány*, *tyúkhúr*, *varjúköröm*, *zsa-zsa*, illetve *halfarkas*, *hósármány*, *lándzsahal*, *lilik*, *májmétely*, *orsóhal*, *őn* stb.

Gazdag a szótár földrajzi neveken. Ezek egy része valóban szükséges, hiszen mindkét nyelvben fordítás (*Baktérió* 'Kauriin kääntöpiiri', *Északi-tenger* 'Pohjanmeri', *Finn-öböl* 'Suomenlahti', *Fokföld* 'Kapmaa', *Sziklás-hegység* 'Kalliovuoret'), más részének felvétele hasznos, de nem szükségszerű (*Bengália*, *Berlin*, *Bosznia*, *Chile*, *Góbi*, *Hága*, *Jáva*, *Kína*, *Kuba*, *Palesztina*, *Szahara*, *Tibet* stb.).

A magyar keresztnevek ábécérendes besorolásban szerepelnek (majd látni fogjuk, hogy JAKAB LÁSZLÓ az új finn–magyar szótárában ezeket függelékként

közli), de szerencsére a szerző nem akart mindenáron finn megfelelőket találni melléjük (vö. a WEÖRES-szótár anyagát), hanem csak azt jelzi, hogy férfi- vagy női névről van-e szó. Dicséretes, hogy sok becenevet is megad (*Árpi, Berci, Erzsi, Eta, Feri, Ferkó, Nusi, Panni, Pityu* stb.). Nem valószínű ugyanakkor, hogy a 80-as években sok *Emánuel* és *Boldizsár* (becézve *Bódi*) keresztnévű férfi élt volna hazánkban.

Szerencsére sok rövidítés is helyet kapott a szótárban (vö., *pl.*, *pu.*, *ref.*, *ui.*, *ún.*, *uo.* — ma már valószínűleg hosszan kellene magyarázni, mit jelentett az *u. p.* = utolsó posta). Sőt a kor egyik új anyaga, a *pvc/pévécé* is bekerült a szótárba. Ötletes a *B.ú.é.k.* felvétele is.

A szótár valamilyen mértékben tükrözi a kor politikai szellemét is. Szerencsére csak kismértékben, de akkor is helyet kellett kapniuk olyan szavaknak és rövidítéseknek, mint *pl. bolsevik, elvtárs, kolhoz, Béke-világtanács, MSZMP, MSZBT, SZKP, SZOT, tsz.* A *munkás* szó 46, a *párt* 67 összetétel előtagjaként bukkan fel. *Szamizdat* még nincs. Szintén a korszellemet tükrözik az *öröklakás, lakáshiány, szénhiány, valutakorlátozás, viceházmester, orkáncabát* kifejezések. Ma már nehéz elképzelni azt az időszakot, amikor a telefon nagy kincs volt (megesett, hogy tíz évig is kellett várni rá), s volt *telefonkezelő, -állomás* és *-automata* is.

A szótár szókészletének csak igen-igen kis része tekinthető elavultnak, vö. *pl. anzágol, bacchánsnő, cvikli, csobolygó, faköponyeg, főcstej, ickázik, kékkő, lajbi, marhasó, mosóasszony, mosóbőr, murizik, ojt, sajtruha, sürgöny, távirda, útőr, zsarátnok.*

Sok a nyelvészeti és irodalomtudományi kifejezés (ami nem baj, mert ezeket a szakmákat műveli az elsődleges célközönség), *pl. asszonánc, pentameter, trocheus; labializáció, zöngésülés.* Szintén célközönsége a szótárnak a diákság: az egyetemi élet olyan szakkifejezései is helyet kaptak, mint *pl. szigorlat, úvézik.* A feminizmussal viszont nem tudott lépést tartani ez a szótár sem, vö. *kielimies.* Az egyes szakterületek szakszókincse többé-kevésbé képviselve van az anyagban, talán a nyomdai (*petit, tértő*) és a műszaki (*zsírzófej*) szókincs egy része felesleges.

Érdekes és hasznos újítás, hogy a szerző a magyar névszóragokat címszóként veszi fel (sőt az alakváltozatokat külön is), *pl. -ból, -ből, -ból/-ből; -ként, -képpen; -szöri* stb. Ez nagyon veszélyes feladat, de JAKAB sikerrel oldja meg.

A valaha volt magyar futball emléke előtt adózik a szerző a *bal-* és *jobbész-szekötő, bal-* és *jobbfedezet, dribliz* [= cselez] szakszavakkal. A *centerhalf* már nem, de a *center, centercsatár* még helyet kapott az anyagban (de nincs benne az *aranycsapat...*).

És akkor térjünk is át az országismeretre! Többször utaltunk már rá mi is, hogy egy jó szótár nagyon sok országismereti információt tud közvetíteni. Szerencsére ez a szótár is ilyen. Szerepel benne a „hagyományos magyarságképet” — akkor még erősen — formáló *betyár, csárdás, csikós, gulyás, pusztá,* de sze-

rencsére olyanok is helyet kaptak, mint például *Árpád-ház, Habsburg-ház, atilla, csángó, palóc*. Ezek egy részét igen nehéz definiálni, pl. *Kossuth-díj, kopjafa, kurtanemes, lacikonyha*. Örvendetesen sok a magyar földrajzi név: *Balaton, Buda és Pest, Duna-kanyar, Kunság, Tiszán- és Dunántúl* stb. Akkoriban bátorság kellett a *Kárpátalja* felvételéhez, s cseppet sem véletlen, hogy nem szerepelhetett a szótárban a *Felvidék, Délvidék, Partium, Vajdaság, Bácska, Bánság, Székelyföld* stb. Királyaink közül csak *Könyves Kálmán* szerepel, de ő is elhagyható lett volna, hiszen a 'Kálmán Kirjojen Suosija [Kálmán, a Könyvek Kedvelője]' nem ad sok információt a finneknek. Nem mond sokat a *Babszem Jankó* 'peukaloinen' és a *hübelebalázs* (módjára) 'harkitsematta' sem. Dicséretes próbálkozás az *Óperenciás tengeren túl* címszó felvétele ('kaukana valtameren takana' = messze az óceánon túl']. — Egyfajta „fordított reáliaként” helyet kap a szótárban a *kantele* és a *szauna* is.

A tipikusan magyar ételek közül sok szerepel a szótárban. Ezek egy részét nehéz lefordítani. A finnben a *makkara* megtévesztésre alkalmas gyűjtőnév, vö. *hurka* 'makkara', *kolbász* '(liha)makkara', *debreceni páros kolbász* 'debreceni-läinen kaksoismakkara', *szalámi* 'salami(makkara)'. A *gulyásleves* '(kb.) liha-keitto' [= húsleves] és a *pörkölt* 'palapihvi, (kb.) lihamuhennos/-hyöstö' fordítása oly messze van a valóságtól, mint e finom ételek finn változatai a magyartól...

Hasonlóan nehéz a borral kapcsolatos szókinccs bemutatása, dicséretes, hogy e „szakterület” is helyet kapott a szótárban: vö. *fröccs* 'soodavedellä sekoitettu viini' [= szódavízzel kevert bor], *hosszúlépés* 'viiniä soodaveden kera (yksi desilitra viiniä ja kaksi desilitraa sodavettä)' [= bor szódával (egy dl bor két dl szódával)] és *kisfröccs* 'viiniä soodaveden kera (yksi desilitra viiniä ja yksi desilitraa sodavettä)' (de a *nagyfröccs* nem szerepel az anyagban), sőt: *must* 'rypälemehu, käymätön viini [= szőlőlé, kiforratlan bor]' és *murci* 'käymistilassa oleva uusi viini' [= forrásban lévő új bor], *seprőpálinka* 'viinin pohjakasta valmistettu viina' is.

A szerző néhány szlengszót is felvesz, ezeket nyugodtan ki lehetett volna hagyni, pl. *daci* [= rossz osztályzat], *diri, repcsi*.

A szótár szócikkeiben Jakab nagyon sok szólást, közmondást ad közre. Ezek egy része az európai kultúrkör közös kincséhez tartozik, fordításuk/megfeleltetésük így egyszerű (pl. *ajándék lónak ne nézd a fogát* 'ei lahjahevosen suuhun katsota'), de vannak olyanok is, amelyeket speciálisan magyaros jellegük miatt nem lehet más nyelven visszaadni, csak körülírni vagy a saját kultúrkör megfelelő szólásával helyettesíteni, pl. *él, mint Marci Hevesen* 'elää kuin lehmä pellossa [= él mint a tehén a mezőn]', *vigyorog mint a fakutya* 'hymyilee kuin puuhevonen kuutamolla [= mosolyog mint a faló a holdfényre]' stb.

A szótár felszereltsége, grammatikai precizitása és tőtani szemlélete mintaszerű (ez nem véletlen, hiszen JAKAB LÁSZLÓ a magyar tőtan egyik legjelesebb

ismerője). A névszói címszók után zárójelben áll a tárgyeset, az egyes harmadik személyű birtokos személyrag és a többes számú alak, pl. *ház* [~at, ~a, ~ak], *szó* [~t, szava, szavak], igék esetében pedig a múlt idő egyes szám első — s ha szükséges, harmadik — személy, illetve a felszólító és feltételes mód Sg3. alakja, pl. *kér* [~t, ~jen, ~ne], *ad* [~tam, ~ott, ~jon, ~na], *lát* [~tam, ~ott, lásson, ~na]. Ez a megoldás sokkal felhasználóbarátabb és egyértelműbb, mint a PAPP-féle szótár eljárása, ahol a címszó utáni kis index jelzi, milyen ragozási típusról van szó.

Összességében: JAKAB LÁSZLÓ szótára hiánypótló munka. Olyan mű, amely friss szókinccse, bőséges példaanyaga, grammatikai pontossága és tótani információi révén a mai napig a nyelvtanulók nélkülözhetetlen kézikönyve.

7. Poriban, a város könyvtárban működő Magyar Irodalmi Központ kiadványaként jelent meg 1986-ban SZABÓ T. ÁDÁM kisszótára (Lyhyt unkari–suomi sanakirja / Kis magyar–finn szótár), amit inkább szójegyzéknek lehetne nevezni. Az előszóban a szerkesztő hangsúlyozza, hogy ez nem tudományos kiadvány, hanem egy „gyorsan forgatható segédeszköz”. A könyvecske valóban nem lépi túl ezt a szintet, bár az ötlet — adjunk a magyar nyelv iránt érdeklődő, a baráti körökben forgolódo magyarbarátok kezébe egy könnyen használható, az alapszókinccset tartalmazó összeállítást — nagyon jó s akkortájt időszerű volt. A kb. 3500 szót tartalmazó szójegyzék szerkesztési elve hasonlít a WEÖRES GYULA szótáráéra, de a szokatlan tördelési megoldások (a magyar szavak aláhúzása, a főnevek nagybetűs írásmódja, az egy szóbokorba tartozó szavak egy sorba szedése) szinte áttekinthetlenné teszik a szöveget. A bokrosításról WEÖRES szótára kapcsán kifejtett véleményünket itt csak megismételni tudjuk. SZABÓ ráadásul még tovább nehezíti az olvasó helyzetét: a *pálya* címszóhoz került az *autópálya*, a *nyit* igéhez a *megnyitó*, a *mond*-hoz a *közmondás*, a *kartárs*-hoz az *elvtárs*, a *káposztá*-hoz a *töltöttkáposzta*, a *föl*-höz a *tejföl*, az *anyá*-hoz a *nagyanya*, a *fúr*-hoz az *agyafúrt* stb.

A szerző néhol megadja a (fiktív) igeötvet, pl. *asz*-: *aszal*, *aszály*, *aszu*; *pisz*-: *piszkál*, *piszmog*; *hár*-: *három*, *harmad*, *harminc*; *me*-: *merre*, *mert*; *tév*-: *téved*, *téves*, *tévút*. Ez inkább csak tévútra viszi az olvasót. A tótan amúgy sem erőssége a szótárnak, az *eszik* igeének *en*-/*et*-/*ev*- alakjai tűnnek fel. „Hyvin epäsäännöllinen verbi” [igen rendhagyó ige], írja SZABÓ — az, de talán nem annyira, hogy az *e*-/*esz*-/*ev*- töveket le kelljen cserélni. Az *szik* tövei nála: *igy*-/*in*-/*it*-/*iv*-.

Egy kisszótár szókinccse mindig vita tárgya lehet: mi kerül bele, mi nem, miért igen, miért nem. Nem feltétlenül kellene egy ekkora korpuszban szerepelnie az *atyafiság*, *betortázik*, *emik*, *csecsszopó*, *csengettyű*, *daltalan*, *drótkötélpálya*, *fehértér*, *húshagyópéntek*, *kapormártás*, *keszkenő*, *kutyafáját*, *libabőrös*, *oroslánrész*, pláne nem a *mony*, *monyos ló*, *tikmony* szavaknak (még akkor sem, ha finnugor eredetűek). A szerző néhol etimologizál (pl. *keszkenő* = kez + kendő), néhol pedig országismereti információkat csepegtet: *italbolt* 'Alko', *hurka* (a *kolbász* címszó alatt...) 'maksa-/verimakkara'.

SZABÓ T. ÁDÁM családja erdélyi. Ez magyarázza, hogy több, Erdélyre utaló címszó is bekerült a szótárába: *Mezőség*, *Székelyföld*, *Fekete-ügy*, *Körösfü* (a finneknek semmit nem mond a definíció: 'Crisj joen lähde'), *harisnyás székely*, mi több: *alsing* [= alsóing] és *felsing* [= felsőing]. Finnül nem honosodott meg a *Seekejmaa* kísérlete, ami inkább kiejtési tanácsnak tekinthető. *Transsylvania* alakja három ponton is archaikus finn helyesírást tükröz (mai helyesírása: Transilvania). Kissé komikus az alábbi szócikk: *-fi* 'poika', esim. *baromfi* tai vanh. *tikfi* 'kananpoika', vrt. *Petőfi*... [= *-fi* 'fiú', pl. *baromfi* vagy az elavult *tikfi*, vö. *Petőfi*...].

SZABÓ nagyon jó érzékkel látta meg, milyen nagy szükség van bizonyos célcsoportban egy ilyen jellegű szójegyzékre, munkája ezért hiánypótló is lehetett volna. Sajnos, nem lett az, s ennek nemcsak a terjesztés hiányossága az oka, hanem a szerkesztés átgondolatlansága, egyenetlensége (sőt megszerkesztetlensége), a címszórendszer nehézkessége. Kár, hogy nem sikerült tovább csiszolni az anyagon.

8. Hiánypótló sorozat megjelentetésére vállakozott 1998-ban a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola PUSZTAY JÁNOS professzor vezetésével: az EU dokumentumai alapján a nyelvoktatásban, illetve az uniós ismeretek elsajátíttatásában használható szótársorozat (EU-Vocabularium Savariense) indítottak útjára, amelynek a finn mellett angol, francia, német és olasz–magyar változata is megjelent, az AGENDA 2000 Országvélemény című dokumentum anyaga alapján, amelynek minden EU-s nyelven elkészült a hivatalos fordítása.

Így tehát ez a mű nem egy hagyományos szótár, hanem egy sajátos terület speciális szóanyagának a jegyzéke. Ilyesféle munkákra nagyon nagy szükség van, hiszen kevesen tudják kapásból megmondani, hogyan is van finnül (angolul stb.) a *késői magzati halandósági ráta*, a *Gazdaságvédelmi Koordinációs Titkárság*, a *letelepedési szabadsághoz való jog*, a *szubszidiaritás elve* vagy éppen a *jogharmonizációs terv*. Egy adat a mű szükségességére: a szótár finn–magyar része *a-* betűvel kezdődő szavainak száma 141, ebből 52 (37%) olyan, amely nem szerepel a legújabb kétnyelvű szótárban.

A szójegyzék legnagyobb hibája, hogy az EU dokumentum összes szavát tartalmazza, tehát a köznyelv olyan szavai is helyet kapnak benne, mint pl. *aika* 'idő', *auto* 'autó', *avain* 'kulcs', *hyvin* 'jól', *joki* 'folyó', *kirje* 'levél'. Ezeket egy igazi politikai szótárból ki kellene gyomlálni.

9. PAPP ISTVÁN szótárának első kiadása után 45 évvel jelent meg az új finn–magyar szótár. Szerzője JAKAB LÁSZLÓ, a Debreceni Egyetem nyugalmazott docense, a magyar–finn szótár társszerzője. A várva várt opusz az Akadémiai Kiadó diákszótár-sorozatában látott napvilágot, de jóval többet ad, mint a sorozatcím alapján várná az ember. A — végre! — megfelelő méretű, világos tagolású, könnyen kezelhető és könnyen olvasható szótár 28900 címszót tartalmaz.

Kár, hogy a szótár bevezetője (kétnyelvű szótáraktól kissé idegen módon) csak magyarul olvasható. Amellett, hogy úgy tűnik, mintha nem is akarnák reklámozni Finnországban, nagyobb gond például az, hogy a magyarul nem értő finnek sehonnán sem tudhatják meg többek között azt, hogy a magyar igék szótári alakja az egyes szám harmadik személyű alak, s nem pedig az infinitívus.

Az elavult PAPP-szótár után a legfontosabb kérdés, mennyiben tartalmazza az elmúlt évtizedek új szókincsét ez a mű? Elsődleges forrása, jó kiindulási alapja a mai finn nyelv 100000 címszavas kéziszótára, a Suomen kielen perussanakirja (1–3. 1990–1994) volt. A szerző még nem vehette figyelembe az újabb kiadványokat, főként a Perussanakirja frissített, javított változatai (Kielitoimiston sanakirja, elektronikusan 2004, nyomtatva 2006) tehettek volna jó szolgálatot, s célszerű lett volna az egyre nagyobb mennyiségben hozzáférhető internetes szótárakat is felhasználni. Az természetes, hogy egy szótár anyagát valahol „el kell harapni”, de a mai, globalizált világban a szókincs soha nem látott gyorsasággal változik.

A PAPP-szótárhoz képest a szókincs így is nagymértékben megújult, modernizálódott. Bekerültek olyan szavak, mint például *katumuspilleri* 'esemény utáni tabletta', *kovalevy* 'vincseszter, merevlemez', *kännykkä* 'mobil(telefon)', *lerppu* 'flopi, hajlékonylemez', *luomutuote* 'biotermék', *potkupuku* 'rugdalódzó, kezeslábás', *sähly* 'teremhoki, floorball', *sähköposti* 'email [ímél], villám-/drótposta'. Az összetételekből és a képzett alakokból kikerültek az alkalminak tűnők, amelyek a PAPP-szótárban bőségesen előfordultak. A H betű szókincséből szemezgetve kimaradt például a *haltijamaisesti* 'tündérieren', *hassumainen* 'furcsa, badar', *heikkoverinen* 'vérszegény', *höystyä* 'fűszereződik; kövéredik'. (Persze, még így is maradt periférikus használatú, mint pl. *hiushuokoisuus* 'hajszálcsovésség'). A válogatás alapja elsősorban a gyakoriság, így került be a beszélt nyelvből a *verkkari* 'melegítő' (a google.fi-ben 33 800 előfordulása található) és a szlengből a *heido* 'szia(sztok)' (2180).

Minden szótár anyaga véges, de még bekerülhettek volna olyan szavak, mint *ammattikorkeakoulu* 'szakfőiskola', *biotunniste* 'biometrikus azonosítás', *brunssi* 'villásreggeli', *brändi* 'brand, márká', *graavi* 'sózott nyers hal', *haaveri* 'tengeri baleset', *hakukone* 'keresőprogram', *hedelmäinen* 'gyümölcsös (bor)', *hurtti* 'vas-kos (humor)', *hymiö* 'szmájli, mosoly', *joiku* 'lapp ének', *jälkimaku* 'utóíz', *kaamos* 'sötét időszak télen, amikor nem kel fel a nap', *kantoliina* 'babakendő', *kannettava* 'laptop', *kassler* 'tarja', *kierrätys* 'újrahasznosítás', *kolumni* 'publicisztika', *kurapuku* 'kezeslábás', *luotijuna* 'nagysebességű vonat', *murukahvi* 'instant/azonnal oldódó kávé', *naistenmies* 'nőcsábász', *poikkeustila* 'szükségállapot', *polttarit* 'legény- vagy leánybúcsú', *raskausarpi* 'terhességi csík', *reilu kauppa* 'méltányos kereskedelem', *saattohoito* 'halálos betegek ápolása', *sauvakävely* 'nordic walking', *selain* 'böngésző', *suojelupoliisi* '(finn) államvédelmi rendőr-

ség', *tekstiviesti* 'szöveges üzenet, SMS', *tienata* 'pénzt keresni', *tienesti* 'fizetés', *veroehdotus* 'előre kitöltött adóbevallás', *vierihoito* 'rooming-in', *yllytys-hullu* 'hübelebalázs' stb. Ezek a szavak NYIRKOS 2009-es szótárában sem szerepelnek, a *jälkimaku* és a *poikkeustila* kivételével.

A PAPP-szótár országismereti értéke, a turisták kiszolgálása kapcsán megnéztük a finnes ételneveket. A helyzet a JAKAB-szótárban sem javult számottevően, a korábbi munkában kifogásolt hiányosságok közül csak a *lanttulaatikko* került be, 'karórépapüré' jelentéssel.

A szótár egyik előnye, hogy számos szakszót is tartalmaz, főként az orvosi szaknyelvből lehet szemezgetni: *fisteli* 'fisztula, sipoly', *rasituskoe* 'terheléses EKG', *tiehyt* 'vezeték, járat' stb.

Ebben a szótárban kevesebb a rövidítés. A legfontosabbak (*jne.*, *mm.* stb.) megmaradtak, de a betűszók nagy része kihullott a rostán.

A PAPP-szótárhoz hasonlóan itt is szerepelnek önálló címszóként a különféle partikulák (*-kin*, *-pa/-pä*, *-han/-hän*) és a *-mainen/-mäinen* '-szerű, -féle' képző. Az előbbit csak helyeselni lehet, az utóbbi viszont eléggé ötletszerű, hiszen akkor célszerű lett volna legalább az önálló szóból keletkezett képzőket (*-lainen/-läinen*, *-omainen*, *-tar/-tär*, *-kunta*) is felvenni.

A 3. pontban már szóltunk arról, hogy a feminizmus térhódításával a finn nyelvből kiszorultak a *-tar/-tär* nőnemképzővel alkotott szavak. A JAKAB-szótár e téren jelentős előrelépést hozott a PAPP-szótár szemléletéhez képest, hiszen e szókincshez tartozó szavak tucatjait rostálta ki, de még mindig maradtak benne — véleményünk szerint teljesen feleslegesen — olyanok, mint *aallotar* 'hableány', *jumalatar* 'istennő', *laulajatar* 'énekesnő', *näyttelijätär* 'színésznő', *tanssijatar* 'táncosnő', nem szerepel viszont az általánosan elfogadott és használt *kuningatar* 'királynő'.

A szótár néhány idegen szót is tartalmaz (pl. *city*, *c-molli*, *zeppeliini*, *zulu*), ezeket szívfájdalom nélkül el lehetett volna hagyni.

Ebből a szótárból kimaradtak a finn történelemre utaló olyan fontos címszavak, mint a *talvisota*, *jatkosota* és *nuijasota* (lásd a PAPP-szótárról írottak alatt), de furcsa módon bekerült a *punamultahallitus* 'a centrumpart és a baloldal által alakított koalíciós kormány [szó szerint: vörös okker kormány]'.

A szócikkek nagyon világosan, logikusan vannak megszerkesztve, ha az egyes címszavaknak több magyar jelentése van, akkor azok egyértelműen elkülönülnek egymástól. Példaanyaga bőséges, s külön öröm, hogy sok vonzatot is feltüntet a szerző.

A címszavak után szereplő szám — ugyanúgy, mint PAPP ISTVÁN szótárában — a ragozásra utal. A függelékben megadott kódrendszer is ugyanaz, apróbb változtatással (a 85 névszócsoport helyett JAKAB 82-t vesz fel). A fokváltakozást ugyanúgy csillaggal jelöli. Erről a kritikánkat már leírtuk a PAPP-szótár ismertetése során, itt csak megismételni tudnánk. A magyar–finn szótárban használt

másik módszer (a ragozott alakok címszó utáni megadása) lényegesen több helyet igényel, de sokkal inkább felhasználóbarát.

A szótár egyik hasznos függeléke a keresztnevek jegyzéke, amely külön csoportosítja a női és a férfineveket (szerencsére, a szerző nem kísérletezett a magyar megfelelők megtalálásával).

Ez az új szótár kétségkívül nagy előrelépés a magyar–finn lexikográfia terén. Szóanyaga — minden fentebb felsorolt hiányossága ellenére is — friss, jól használható. Jó lenne, ha a modern kor igényeinek megfelelően CD-n és internetes formában is elérhető lenne.

A finn–magyar diákszótárnak készül a magyar–finn párja is, amely előreláthatólag 2012 végén jelenik meg az Akadémiai Kiadónál. Készítője JAKAB LÁSZLÓ, lektora PETTERI LAIHONEN. Ennek újdonsága lesz majd, hogy az igekötős igékre külön figyelmet fordít, például a *megy* szócikk végén utalás lesz a *be-*, *ki-* stb. igekötős címszavakra is. A szótár elsődlegesen a PAPP–JAKAB-féle hagyományokat folytatja, de igyekszik hasznosítani a finn és a magyar lexikográfia legújabb eredményeit is.

10. A finn–magyar lexikográfia fejlődésének fontos állomása a két frazeológiai szótár megjelenése. A nyelvtanulói igények növekedése, a haladó szintre eljutó diákok számának megsokszorozódása a nyelvoktató anyagok sokszínű fejlesztésének igényét hozta magával. Jól látta meg ezeket az igényeket a turkui egyetem professzora, SIRKKA SAARINEN és magyar nyelvi lektora, VARGA JUDIT, akik 2000-ben jelentették meg *Veikö kissa kielen? [Elvitte a a macska a nyelvedet?]* című finn–magyar frazeológiai szótárukat.

A szótár elsősorban a — JAKAB LÁSZLÓ szótára kapcsán már említett — legújabb finn értelmező szótár, a *Suomen kielen perussanakirja* (1990) anyagára támaszkodik, de a szerzők ennél újabb anyagokat is felvettek művükbe. Ezeket a médiumok nyelvéből, illetve a mindennapi beszédhelyzetekből gyűjtötték, de fontos kritériumnak tartották, hogy a példaanyag általánosan elterjedt kifejezéseket tartalmazzon.

A szótár anyaga frazeológiai szempontból vegyes, a közmondások, szólások, szóláshasonlatok mellett felvettek sok szókapcsolatot, sőt köszönési formákat is. Mivel ez a szótár elsősorban a gyakorlati nyelvtanulást segíti, csak a közmondásokat jelzik külön, a többi, gyakorta összemósódó kategóriák besorolását (nagyon helyénvaló módon) nem vállalták fel.

Mivel a frazeológiai egységek száma szinte végtelen, a szerkesztőknek erősen rostálniuk kellett az anyagot. „A közmondások közül igyekeztünk csak a közismerteket felvenni” — írják az előszóban. Ezek között vannak olyanok, amelyek az általános európai kultúrkörhöz tartoznak, tehát fordításuk/megértésük nem okoz gondot, pl. *Jumalan myllyt jauhavat hitaasti* 'Isten malmai lassan örölnek'; *kaikki tiet vievät Roomaan* 'minden út Rómába vezet'; *ruokahu kasvaa syödessä* 'évs közben jön meg az étvágy' stb. A skála másik végpontján

a nehezen fordítható mondások állnak, pl. *kateus vie kalatkin vedestä* [= az irigység a halat is elviszi a vízből] 'az irigység nagy károkat okoz'; *antaa tulla lunta tupaan* [= hadd jöjjön a hó a házba] 'jöjjön, aminek jönnie kell' stb.

A frazeológiai egységek között számos olyan van, amely az adott ország kultúráját, természeti viszonyait, növény- és állatvilágát stb. tükrözi, a nyelvtanuló számára talán ezek a legizgalmasabbak s leghasznosabbak. A finnek egyik központi állata a medve, vö. pl. *Älä herätä nukkuvaa karhua* [= ne ébreszd fel az alvó medvét], *väkevä kuin karhu* [= erős, mint a medve], ezekben a mondásokban a magyarban az oroszlan és a bivaly kap szerepet. Az ezer tó (és hosszú tengerpart) országában talán a halak kiemelt frazeológiai szerepe sem meglepő: *makaa kuin härski silli* [= fekszik, mint az avas hering] 'lustán hever'; *silmät punaisina kuin särjellä* [= vörös a szeme, mint a veresszárnyú koncérnak]. Óriási félreértésre adhat alkalmat a következő mondás szó szerinti fordítása: *paistaa särkeä* [= koncért süit] 'mélyen/szerelmesen néz valakinek a szemébe'. A növényvilág szerepére: *oma maa mansikka, muu maa mustikka* [= a saját ország eper, más ország feketeáfonya] 'mindenhol jó, de legjobb otthon'; *ovat kuin kaksi marjaa* [= olyanok, mint két bogycó]; *näin on näreet* [= ilyenek a fiatal fenyők] 'így állnak a dolgok', *istua kuin tatti* [= ül, mint egy tinórugomba] 'ül, mint egy rakás szerencsétlenség'.

A frazeologizmusok között sok olyan is felbukkan, amelyeket csak megfelelő országismereti háttérrel lehet megérteni, pl. *A-oikeudet* 'jog mindenféle alkohol mérésére', *B-oikeudet* 'csak gyengébb alkohol kimérésére kapott jog' (*oikeus* 'jog'); *juoda Pohjanmaan kautta* [Pohjanmaa tartományon keresztül iszik] 'fenéig issza a poharát'; *Suomen Manchester* = Tampere (munkásváros jellegére utal) stb.

A frazeologizmusok egyik fő alkotóeleme a humor, a szerzőpáros anyagában erre is bőven találunk példákat: *Alkon mannekiini* [= az Alko (a finn alkoholbolt) manökenje] 'részeg'; *neljän kuninkaan kirja* [= a négy király könyve] 'kártyacsomag'; *hiljaista kuin huopatossutehtaalla* [= csend van, mint a nemezpapucs-gyárban] 'síri csend'.

Szintén dicsérendő törekvése a szótárnak a tulajdonnevek (illetve ezekből keletkezett köznevek) felvétele, pl. *tehdä aapelia* [= Ábelt csinál] 'vmi jót tesz, jól esik'; *kävelevä jussi* [= sétáló Jussi] 'Johnny Walker', *Eskon kysymys* [= Esko kérdése] 'egyenes kérdés' (Aleksis Kivi Nummisuutarit [Pusztai vargáék] című regényének Esko nevű szereplője nyomán) stb.

Ami a szótár szerkesztési elveit illeti: a szócikkek felépítése világos, informatív. A szerzők sokféle jelölési módot alkalmaznak (betűtípusok, rövidítések, zárójel, utalások), ami elsőre nem teszi könnyen befogadhatóvá az anyagot, de egy kis nyelvészeti felkészüléssel könnyen használhatóvá válik a mű. Az utalási rendszerrel kapcsolatban egyetlen kritikát fogalmazhatunk meg: teljességgel érthető, hogy nem lehet minden közmondás/szólás/kifejezés minden szavát cím-

szóként feltüntetni, hanem csak utalni kell rá, de ebből adódóan például az *olla* létige címszava alatt 690, az *ei* tagadószó alatt 201 utalás sorakozik. Ezeket nyugodtan el lehetett volna hagyni, hiszen a frazeológiai egység szempontjából ezek talán nem annyira releváns lexémák.

A közmondások, szólások stb. sorát még hosszan lehetne folytatni ebből a rendkívül gazdag anyagot tartalmazó kötetből, de talán ennyiből is kiviláglik, milyen hasznos ez a könyv a nyelvtanulók számára.

12. Más elvek alapján készítette el háromnyelvű, finn–magyar–olasz frazeológiai szótárát DANILO GHENO, a padovai egyetem professzora és ZAICZ GÁBOR, a piliscsabai egyetem tanára. A szerzők az előbb taglalt szótár legnagyobb nehézségét éppen az utalási rendszerben, a frazeológiai egységek címszavának kiválasztásában látták, emiatt úgy döntöttek, hogy az általuk felvett idiómákat a bennük szereplő igék szerint csoportosítják. Ezt a törekvést tükrözi a kötet címe is, az ismert latin mondás parafrázisa: *Verba manent* 'az ige megmarad'.

A kötet két részből áll: a szótár után DANILO GHENO hosszú tanulmányát olvashatjuk a finn, magyar és olasz idiomatikus kifejezésekről, finn nyelven.

A szerzők száz finn ige köré rendezik a szólásokat, közmondásokat (összesen közel 3000 frazeológiai egység kapott helyet a szótárban). A száz igét egyrészt gyakorlati alapon választották ki, másrészt ERKKI KARI Naulan kantaan. *Nyky-suomen idiomisanakirja* című munkájának igei állományát vették alapul, ezt egészítették ki a *Perussanakirja*, illetve a német–finn és német–olasz frazeológiai szótárak anyagával. A szócikkek az igéket általában infinitivusi formában adják meg, de indokolt esetben ettől eltérhetnek, ebből adódóan sok imperativusi és participiumi forma is helyet kapott az anyagban.

A szótárban főként állandósult szókapcsolatok, idiomatikus kifejezések szerepelnek, a szólások, közmondások kisebb arányban vannak képviselve. Utóbbiakra példa: *pilkka sattuu omaan nilkkaan* [= a gúnyolódás a saját nyakába esett/szakadt] 'aki másnak vermet ás, maga esik bele', *ei se pelaa, joka pelkää* [= nem játszik az, aki fél] 'aki mer, az nyer'. (Írásunkban az olasz példákat elhagyjuk.)

A szerzők igyekeztek a köznyelvi formák mellett régies, gyereknyelvi, tréfás és persze szlengkifejezéseket is közreadni (ezeket a stílusrétegeket egyébként jelölik is). A fő problémát a szleng és a köznapi stílus meghatározása/elkülönítése okozza. Szlengszerűnek tűnik például az *ottaa ritolat* 'megszökik' (szó szerint: ritolat vesz/fog, Ville Ritola, az 1924-ben és 1928-ban öt olimpiai bajnokságot nyert hosszútávfutó nevéből); *olla pimeä* [= sötétnek lenni] 'ütődött'; *vaihtaa hiippakuntaa* [= püspökséget vált] 'kinyiffan'. A szótár szerint köznyelvi a *pitää pää kiinni* [= zárva tartja a fejét] 'befogja a csőrét', de ez ugyanígy kaphatott volna szleng minősítést is. Szintén köznyelvinek minősítik a *tehdä rahaa* 'pénzt szerez' kifejezést, amely viszont minősítés nélkül is állhatna stb.

A stílusok sokszínűségét jelzi, hogy az anyagban helyet kapnak választékosnak minősített kifejezések (pl. *päästä vanhurskaan lepoon* [= igazságos pihenéshez jut] 'jámborul hal meg', *joutua unholaan* 'feledésbe merül'), de ezek mellett tréfásnak jelzettek (pl. *olla kuin paita ja peppu* [= olyanok, mint ing és popsi] 'puszipajtások'), régiesek (*tarttua kerjuusauvaan* [= megragadja a koldusbotot] 'koldusbotra jut'), sportnyelvek (*potkaista pallo maaliin* 'hálóba rúgja a labdát') és gazdasági jellegűek (*avata tili* 'folyószámlát nyit') is. Felbukkannak tulajdonnévi eredetűek is: *Ariadnen lanka* 'Ariadné fonala', *Akilleen kantapäi* 'Achilles-sarok', *Kolumbuksen muna* 'Kolumbusz tojása'.

A szócikkek világosan vannak megszerkesztve, a három nyelv anyaga tipográfiaiailag is szépen elkülönül egymástól, az adattár könnyen használható.

A szótár a jyväsckyläi egyetem Hungarológiai Füzetek sorozatnak 3. kiadványaként jelent meg, s elsősorban hungarológia szakos hallgatók számára készült. Ez magyarázza az adattár sokszínűségét, egyenetlenségét, hiszen a közmondásoktól a *kello seisoo* 'az óra áll' típusú, frazeologizmusnak nehezen minősíthető kifejezésekig mindenféle szókapcsolat helyet kapott benne. Egyenetlen, de a nyelvtanuló számára fölöttébb hasznos munka.

13. Végül, de távolról sem utolsó sorban POMOZI PÉTER és KAIJA MARKUS vonzatszótáráról (Rektiosanakirja. Suomi–unkari–suomi) kell szólnunk. Azzal minden nyelvtanuló tisztában van, hogy egy jó vonzatszótár nagymértékben hozzájárul egy nyelv elsajátításához, mint ahogy azzal is, hogy jó vonzatszótárt írni szerfölött nehéz feladat. A magyar–finn szerzőpáros jól végezte dolgát, egy minden tekintetben felhasználóbarát, világos szerkezetű szótárt alkotott.

A szótárba — ahogy az előszóban írják — „a leggyakrabban használt igéket, melléknéveket, névutókat és prepozíciókat” vették fel (ez utóbbi kategória különösen hasznos a nyelvtanuló számára, mert ilyen szólistával ritkán találkozik). A vonzat fogalmát tágran értelmezve „vonzatnak az előbb felsorolt szófajokhoz járó kötelező vagy választható bővítményeket” tekintik. (Utóbbiakat zárójelben adják meg.) Nagyon helyénvaló módon azokat a szavakat is felvették, amelyeknek csak az egyik nyelvben van vonzata, a másikban nincs.

A szótár két fő részből áll, a finn–magyar vonzatszótárt (melyen belül elkülönülnek az igei, a melléknévi, illetve a névutói és prepozíciói vonzatok) a magyar–finn egység követi (ige, melléknév, névutó), majd a kötet a finn és a magyar ige típusok rendszerével zárul (a magyarban 13 ige csoportot tüntetnek fel, bonyolult szempontrendszer alapján, a finnben a megszokott hatot).

A nyelvtanulók viszonylag hamar megjegyzik, hogy a finn nyelvben a sok azonos vonzatszemlélet mellett, sajnos, eltérő vonzatviszonnyal is gyakran találkozhatunk: a hová? és honnan? kérdésre felelő vonzatnak a magyarban sokszor a hol? irány felel meg (*jäädä johonkin* ~ *marad vhol*, *etsiä jostakin* ~ *keres vhol*, *löytää jostakin* ~ *talál vhol* stb.). Ilyenekkel bőségesen találkozhatunk e szótárban is. Ugyancsak sok gondot okozhatnak a tranzitív vonzatok, pl. *kaivata*

jotakuta/jotakin ~ hiányzik vkinek vki/vmi, *käydä koulua* ~ iskolába jár, *tavata jotakuta/jotakin* ~ találkozik vkivel stb.

Persze a magyarul tanuló finneknek is nagy szenvedést okozhatnak vonzataink, pl. *ad vmit* (vkinek/vminek) ~ *antaa* (transit.); *ad vmiből vkinek* ~ *antaa* (*jollekulle*); *ad vmit* (vmire) ~ *antaa johonkin*; *vesz vmit* ~ *ostaa* (transit.), *vesz vhol/vkinél vmit* ~ *ostaa jostakin*; *vesz vmit vkinek* ~ *ostaa jollekulle*; *vesz vmit vmikorra* ~ *ostaa joksikin*, *vesz vmit vmennyiért* ~ *maksaa*.

De a feladat ennél nagyobb (reménytelenebb?), mert a nem magyar anyanyelvűek életét megkeserítő igekötők nélkül természetesen egy lépést sem lehet tenni a vonzatok labirintusában. Az előbbi alapigénél maradva (a teljesség igénye nélkül): *átvesz vmit* ~ *kerrata*, *átvesz vhonnan vmit* ~ *lainata*, *bevesz vmit* ~ *ottaa lääketä*, *elvesz vmit* (vkitől/vhonnan) ~ *ottaa*, *elővesz vmit vhonnan* ~ *ottaa esiin*, *észrevesz vkit/vmit* ~ *huomata*, *felvesz vmit* ~ *panna päälle*, *felvesz vkit/vmit vhoval* ~ *hyväksyä*, *felvesz vmit vhonnan* ~ *nostaa*, *kivesz vmit vhonnan* ~ *ottaa*, *kölcsönvesz vmit* (vkitől/vhonnan) ~ *lainata*, *levesz vmit* (vhonnan) ~ *ottaa pois*, *megvesz vmit* (vkinek) ~ *ostaa*, *rávesz vmit* ~ *suostutella*, *visszavesz* (vmit) ~ *ottaa takaisin* — és a példákat még hosszan sorolhatnánk.

Érdekes újítás, hogy az igekötős alakokat az alapigékhez sorolják be.

Összességében elmondható, hogy a POMOZI–MARKUS szerzőpáros vonzat-
szótára bőséges példaanyagával, világos szerkesztésével jól szolgálja a nyelv-
tanulók céljait.

Összegzés

Írásunkban a finn–magyar, magyar–finn kétnyelvű szótárakat mutattuk be. A tárgyalt szótárak szerzői kiváló nyelvészek, ennek ellenére van mit javítani a szótárakon, hiszen a szókincs állandó megújulása, a lexikológiai és technikai fejlődés rendre új szótárak megalkotására készíti a nyelvkönyvekkel foglalkozókat. Írásunkban a felmerülő problémák és az eddigi megoldások bemutatására, értékelésére vállalkoztunk. A kétnyelvű szótárak használói közül e helyütt első-sorban a nyelvtanulókra fókuszáltunk.

Végezetül érdemes arról is néhány szót ejteni, hogy a szótárak kiváló kutatási anyagként is hasznosíthatók. A finn és a magyar nyelv számos hangtani, tótani, morfológiai vagy akár mondattani kérdése is egyrészt mint megoldandó lexikográfiai probléma jelenik meg a szótárakban, másrészt pedig a szótárak kimeríthetetlen anyagot kínálnak az összehasonlító és kontrasztív kutatások számára is.

A szótárak története kiváló betekintést ad a két kultúra közti hasonlóságok és különbségek nyelvi vetületeibe is. Az a kérdés, hogy a finn–magyar szótárakban milyen mértékben szokás/érdemes kulturális, történelmi, politikai, gasztronómiai, turisztikai vagy országismereti magyarázatokba belebonyolódni, akár külön tanulmányt is érdemelne. A nevek világa vagy a nyelvváltozatok előfordulása (miért természetes, hogy a finn nyelvváltozatok helyet kapnak, de a magyar

megfelelők kevésbé?) a vizsgált kétnyelvű szótárak alapján további vizsgálatokra is érdemesnek tűnik. Végül, de nem utolsó sorban, a sok személyes benyomás mellett jó lenne megbízható ismeretekkel rendelkezni afelől, hogy a szótárhasználók sokasága mire és hogyan használja ezeket a szótárakat, és mennyire találja meg bennük azt, amit keres.

MATICSÁK SÁNDOR–PETTERI LAIHONEN

Irodalom

- ENGELBERG, MILA (1998): Sukupuolistuneet ammattinimikkeet. *Virittäjä* 102: 74–92.
- HAKULINEN, LAURI (1967): Suomen sanakirjoista. In: HAKULINEN, LAURI–IKOLA, OSMO–RAVILA, PAAVO: *Kirjoituksia suomen kielestä*. Tietolipas 51. Helsinki, SKS. 83–107.
- MIKOLA TIBOR (1963): Papp István, Finn–magyar szótár. *Nyelvtudományi Közlemények* 65: 207.
- NURMI, TIMO (1999): *Suomen kielen sanakirja ulkomaalaisille*. Jyväskylä, Gummerus.
- N. SEBESTYÉN IRÉN (1931): Az első magyar–finn szótár. (Weöres Gyula, Magyar–finn zsebszótár.) *Nyelvtudományi Közlemények* 48: 467–471.
- N. SEBESTYÉN IRÉN (1970): Nyirkos István, Unkarilais-suomalainen sanakirja. *Nyelvtudományi Közlemények* 72: 445.